

al-Farabi Kazakh National University
Institute for Security and Cooperation Studies

Fondation SEFACIL

LOGISTICS AND DIPLOMACY

Almaty – Le Havre, 2018

**Казахский национальный университет
имени аль-Фараби**

Институт проблем безопасности и сотрудничества

Фонд SEFACIL

ЛОГИСТИКА И ДИПЛОМАТИЯ

Алматы - Гавр, 2018

УДК 658
ББК 65.40
Л69

Рекомендовано к изданию Ученым советом факультета международных отношений КазНУ им. аль-Фараби, протокол №5 от 26 января 2018 г.

Ответственный редактор:
доктор исторических наук, профессор Байзакова К.И.

Л69 Логистика и дипломатия. Сборник материалов международной научно-практической конференции от 25 августа 2017 г.. – Алматы - Гавр, 2018. – 138 с.

ISBN 978-9965-29-544-7

Данный сборник статей подготовлен по итогам международной конференции. В сборнике отражены некоторые вопросы развития логистики в Центральной Азии, роль Казахстана, Китая и других стран в развитии транспортной инфраструктуры с учетом геополитических реалий, геополитических интересов, а также задач дипломатии этих стран.

Сборник представляет интерес для широкого круга читателей интересующихся вопросами логистики, геополитики, интеграции, развития стран Центральной Азии.

УДК 658
ББК 65.40

Сборник издан при финансовой поддержке Фонда SEFACIL (Франция)

The collection of articles is published with financial support of SEFACIL Foundation (France)

ISBN 978-9965-29-544-7

TABLE OF CONTENTS

<i>Preface</i>	9
Yann Alix Kazakhstan as the Future Global Eurasian Inland Hub?	10
F. Kukeyeva «Belt & Road»: Perspectives from Kazakhstan	19
Pierre Chabal A propos some origins of «neo»-systems of «cooperation» in Europe and Asia	24
K. Baizakova, A. Utegenova Formation of the «Silk Road Economic Belt» initiative in the context of cultural interaction between nations	31
N. Igembayev CILT Kazakhstan - new horizons of international education in the field of logistics and transport	42
S. Aydarbayev, B. Uderbayeva, Zh. Zhunisov Features of the new Customs Code of the Eurasian Economic Union	46
M. Augan, M. Bolat Goals and objectives of the «New Silk Road» concept	63
K. Makasheva, E. Konuspayev Eurasian Economic Union – Silk Road Economic Belt: start of the conjunction dialogue	71
D. Zhekenov One Belt and One Road: What it will give for Kazakhstan?	78
D. Dyusebayev China's One Belt - One Road Initiative: Perspectives for Kazakhstan	85

M. Qadirolla, M. Augan The development of economic ties and trade between countries located along the «Silk Road Economic Belt»: Kazakhstan's case	94
Liu Qi China's role in the «One Belt – One Road» project	101
Zh. Zhunisov, S. Aydarbayev The Court of the Eurasian Economic Union and its acts	107
A. Savchuk Silk Road Economic Belt and Eurasian Economic Union: changes in the regional balance of power and consequences for Central Asia	125
About the authors	135

СОДЕРЖАНИЕ

<i>Предисловие</i>	9
Ян Алик Казахстан как будущий глобальный евразийский внутренний хаб?	10
Ф.Т. Кукеева «Один пояс – один путь»: взгляд из Казахстана	198
Пьер Шабаль Зарождение «новой системы сотрудничества» в Европе и Азии	24
К. Байзакова, А. Утегенова Становление инициативы «Экономический пояс Шёлкового пути» в контексте развития культурного взаимодействия народов	31
Н. Игембаев CILT Казахстана - новые горизонты международного образования в области логистики и транспорта	42
С.Ж. Айдарбаев, Б.А. Удербасова, Ж.С. Жүнісов Еуразиялық экономикалық одақтың жаңа Кеден кодексінің ерекшеліктері	46
М. Ауган, М. Болат Цели и задачи концепции «Нового Великого шелкового пути»	63
К. Макашева, Е. Конуспаев Евразийский экономический союз – Экономический пояс Шелкового пути: начало диалога о сопряжении	71
Д.К. Жекенов Один пояс – один путь: Что это даст для Казахстана?	78
Д.К. Дюсебаев Инициатива «Один пояс - один путь»: перспективы для Казахстана	85

М. Кадырола, М. Ауган Развитие экономических связей и торговли между странами, расположенных вдоль «Экономического пояса Шелкового пути»: на примере Казахстана	94
Лю Ци Роль Китая в проекте «Один пояс - один путь»	101
Ж.С. Жүнісов, С.Ж. Айдарбаев Еуразиялық экономикалық одақ соты және оның актілері	107
А. Савчук ЭПШП и ЕАЭС: изменения в региональном балансе сил и последствия для Центральной Азии	125
Сведения об авторах	135

ПРЕДИСЛОВИЕ

Состояние и уровень развития транспортной инфраструктуры является важным фактором в формировании устойчивого развития регионов. В настоящее время в условиях трансформации региона Центральной Азии, в нем все настойчивее пересекаются интересы ряда крупных держав.

США и ЕС, с учетом энергоресурсного потенциала стран Центральной Азии, проявляют большую заинтересованность в развитии транспортной инфраструктуры региона в западном направлении. Китай и Россия предложили свое видение развития транспортных маршрутов в регионе – в рамках ЕАЭС и инициативы «Один пояс – один путь».

О важности развития транспортно-логистической инфраструктуры для Казахстана свидетельствуют целый ряд стратегических документов и прежде всего, программа «Нұрлы Жол – путь в будущее».

Комплексное, систематизированное решение проблем экономического, геополитического характера в условиях глобального кризиса, вопросы безопасности, обеспечение социальной стабильности требуют объединения усилий ученых-теоретиков и исследователей-практиков, специалистов.

25 августа 2017 на факультете международных отношений Институт проблем безопасности и сотрудничества и Центр логистики и геополитики при КазНУ им. аль-Фараби совместно с фондом Сефасиль (Франция) провели научную конференцию «Логистика и Дипломатия». Цель этого научного форума – изучение вопросов развития транзитно-логистических возможностей стран Центральной Азии.

Данный сборник является итогом проведенной конференции. В статьях французских, китайских и казахстанских авторов рассматриваются роль Казахстана как будущего глобального логистического хаба, вопросы сотрудничества стран Европы и Центральной Азии, политические, геополитические, правовые аспекты развития транспортных коридоров в рамках ЕАЭС, проекта «Один пояс – один путь» и др.

Факультет международных отношений выражает благодарность фонду Сефасиль за активное участие и поддержку в проведении данного научного форума.

Книга представляет интерес для широкого круга читателей.

С.Ж. Айдарбаев,
Б.А. Үдербаева,
Ж.С. Жүнісов

ЕУРАЗИЯЛЫҚ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ОДАҚТЫҢ ЖАҢА КЕДЕН КОДЕКСІНІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Abstract. The article presented by the team of authors is devoted to such a very topical issue of the economic integration of the post-Soviet states as defining the features of the new Customs Code of the Eurasian Economic Union, which was developed in 2016 - 2017. The states-participants of the Customs Union of the Eurasian Economic Union, within the framework of which the new Customs Code was developed, are Kazakhstan, Russia, Belarus, Armenia and Kyrgyzstan. Candidates for joining the Customs Union are countries such as Syria and Tunisia. In October 2013, the highest executive body of the Eurasian Economic Union - the Eurasian Economic Commission - established a special working group to improve the customs legislation of the Customs Union. The reason was that in drafting the former Customs Code adopted in 2009, the opinion of representatives of the business community was not taken into account. Due to this fact, the Code of 2009 began to impede the full development of integration processes.

The authors of the article analyze the norms of the new Customs Code of the Eurasian Economic Union, grouping them around such important institutions as electronic declaration and the concept of a single window, as well as the institution of authorized economic operators. In particular, they pay special attention to such innovations of the Customs Code as: 1) the addition of information required for submission as part of the customs declaration; 2) establishing the possibility of providing documents confirming the information specified in the customs declaration, separately from the declaration itself; 3) innovations related to the provision and registration of a customs declaration. The article also analyzes other novelties of the new Customs Code.

1.1 Жаңа Кеден кодексіндегі «бірыңғай терезе» жобасы

Жоғарғы Еуразиялық экономикалық кеңестің «Сыртқы экономикалық қызметті реттеу жүйесіндегі «бірыңғай терезе» тетігін дамытудың негізгі бағыттары туралы» 29 мамыр 2014 жылғы №68 Шешімімен «бірыңғай терезе» жобасы бекітілді [1].

Бұл құжатта «бірыңғай терезе» ретінде СЭҚ қатысушыларға құжаттарды стандартталған түрде бір рет және бір өткізу арнасы арқылы ұсынуға мүмкіндік беретін СЭҚ қатысушылар мен мемлекеттік органдар арасындағы өзара әрекеттесу тетігі түсініледі. Бұл құжаттар мүдделі мемлекеттік органдар мен өзге де ұйымдарға өз құзыреттері шегінде СЭҚ жүзеге асырылуын бақылау кезінде пайдаланылады.

«Бірыңғай терезе» тетігін қолдану бірқатар міндеттердің орындалуына қол жеткізу мүмкіндігін береді. Мүше мемлекеттердің СЭҚ реттейтін мемлекеттік органдары үшін келесі міндеттер шешіледі:

- мемлекеттік қызметтерді ұсыну мен мемлекеттік функцияларды жүзеге асыру сапасы көтеріліп, мерзімдері қысқарады;

- тәуекелдерді басқару деңгейі көтеріледі және мүше мемлекеттердің нациамаларында белгіленген талаптардың СЭҚ қатысушылары тарапынан сақталмау жағдайларын едәуір азайтады;

- мемлекеттік қызметтерді ұсыну мен мемлекеттік функцияларды жүзеге асыруға жұмсалатын мүше елдердің бюджеттік шығындарын қысқартады;

- әкімшілік процедураларды оңайлатып, олардың тиімділігін арттырады.

«Бірыңғай терезе» тетігінің СЭҚ қатысушылары үшін тиімділігі:

- СЭҚ жүргізу үшін қажетті құжаттар мен ақпаратты өңдеуге байланысты қаржылық және уақыт шығындарын азайтады;

- СЭҚ реттейтін мемлекеттік органдармен ақпараттық өзара әрекеттесу технологиясын оңайлатады;

- СЭҚ жүзеге асыру кезіндегі ресурстарды, оның ішіндегі еңбек ресурстарын оңтайландырады;

- СЭҚ байланысты бизнес-үдерістердің ашықтығы мен болжамдылығын арттырады.

Қарастырып отырған құжатта сыртқы экономикалық қызметті реттеу жүйесіндегі «бірыңғай терезе» тетігін дамытудың төрт негізгі негізгі бағыты белгіленген (I бөлім).

Бірінші бағыт: «Ұлттық «бірыңғай терезе» тетіктерінің дамуы бойынша тәсілдерді жақындастыру». СЭҚ-ке байланысты мүше елдердегі мемлекеттік процедураларды унификациялау және оны жүзеге асыру үшін керек құжаттарды стандарттау мақсатында ұлттық «бірыңғай терезе» тетіктерінің дамуы бойынша тәсілдерді жақындастыру керек және ол үшін келесі шаралардың қабылдануы қажет:

- БҰҰ Еуропалық экономикалық комиссияның Ұсыныстарында белгіленген «бірыңғай терезе» тетігін дамыту және енгізу бойынша терминология мен басшылыққа алынатын қағидаларды қолдану;

- әрбір мүше мемлекетте СЭҚ байланысты мемлекеттік процедуралар мен технологияларды, сондай-ақ оларды жүзеге асыру тәртібін реттейтін заңнама актілерін талдаудан өткізу;

- мемлекеттік процедуралар мен технологияларды, сондай-ақ оларды жүзеге асыру тәртібін реттейтін заңнама актілерін талдау нәтижелерін ескере отырып, ұлттық «бірыңғай терезе» тетіктерінің дамуы бойынша тәсілдерді жақындастырудың бағыттарын анықтау.

Екінші бағыт «Ұлттық «бірыңғай терезе» тетіктерін дамыту». Мүше елдерде Дүниежүзілік кеден ұйымының тәжірибесі мен БҰҰ Еуропалық экономикалық комиссияның Ұсыныстарын ескеру арқылы ұлттық «бірыңғай терезе» тетіктерін дамыту бойынша жұмыс жүргізілуде. Ұлттық «бірыңғай терезе» тетіктерін дамыту мақсатында СЭҚ реттейтін органдардың, бизнес қауымдастығының және СЭҚ қатысушыларының әрекеттері мен күш жігерін біріктіру қажет. Ол үшін әрбір мүше елде келесі шаралар жүргізілуі тиіс:

- ұлттық «бірыңғай терезе» тетігінің жүзеге асырылуына жауапты уәкіл етілген мемлекеттік органды тағайындап, оған тиісті өкілеттіктердің берілуі;

- ұлттық «бірыңғай терезе» тетігінің даму тұжырымдамасын қабылдау;

- СЭҚ реттейтін мемлекеттік органдардың бір бірімен және СЭҚ қатысушылармен өзара әрекеттесу процедураларын оңтайландыру;

- СЭҚ қатысушылар мен бизнес қауымдастығының ұлттық «бірыңғай терезе» тетігінің жүзеге асырылуына жауапты мемлекеттік органмен келісілген ұсыныстарын ескерілуін қамтамасыз ету.

Үшінші бағыт: «СЭҚ жүзеге асыру үшін қажетті электронды құжаттарды өзара тану». Бір мүше мемлекеттің уәкіл етілген мемлекеттік органдарының СЭҚ жүргізу үшін берген электронды құжаттарын екінші елде тану мақсатында келесі шаралардың қабылдануы қажет:

- СЭҚ жүзеге асыру үшін керек электронды құжаттарға енгізілетін мәліметтер тізімін сәйкестендіру;

- СЭҚ жүзеге асыру үшін керек электронды құжаттарды мүше елдердің уәкіл етілген органдары өзара тану және пайдалану үшін құқықтық және ұйымдық-техникалық негіздердің қалыптасын қамтамасыз ету.

Төртінші бағыт «Ақпараттық өзара әрекеттесуді ұйымдастыру». Мемлекеттік бақылаудың тиімділігін арттыру үшін, сондай-ақ СЭҚ қатысушыларымен қажетті құжаттар мен мәліметтерді алуды оңайлату үшін БЭК шеңберінде тиісті ақпараттық өзара әрекеттесуді ұйымдастыру керек, ал ол үшін тиісті ақпараттық-техникалық негізді қамтамасыз ету керек.

БЭК шеңберінде Кеден Одағының сыртқы және өзара саудасының біріктірілген ақпараттық жүйесін құру, қызмет етуін қамтамасыз ету және дамыту бойынша бірқатар негіз қалаушы нормативтік құжаттардың қабылданғанын ескере отырып, аталған ақпараттық ынтымақты осы ақпараттық жүйенің техникалық инфрақұрылымын пайдалану арқылы қамтамасыз еткен дұрыс болады.

Қарастырып отырған құжаттың екінші бөлімі «Сыртқы экономикалық қызметті реттеу жүйесіндегі «бірыңғай терезе» тетігін дамытудың негізгі бағыттарын жүзеге асыру бойынша іс-әрекеттерді үйлестіру» деп аталады. Бұл бөлімде аталған Негізгі бағыттарды жүзеге асыру үшін СЭҚ реттейтін мүше елдердің мемлекеттік органдары қызметін үйлестіру керек делінген.

Мемлекетаралық деңгейде мұндай үйлестіруші орган болып ЕЭК табылады және оның өкілеттіктеріне мүше елдердің үкіметтерімен бірлесе отырып Негізгі бағыттарды жүзеге асыру бойынша қажетті шаралар жоспарын дайындау және мүше елдердің жүргізіп отырған жұмыстарын үйлестіру әрі оларға мониторинг жасау жатқызылды.

2015 жылдың 8 мамыр күні «Сыртқы экономикалық қызметті реттеу жүйесіндегі «бірыңғай терезе» тетігін дамытудың негізгі бағыттарын жүзеге асыру бойынша іс-шаралар жоспары туралы» Жоғарғы Еуразиялық экономикалық кеңестің шешімі қабылданды [2]. Бұл өте ауқымды құжат.

ЕАЭО одақтас елдердің сыртқы экономикалық қызметін реттеу жүйесінде «бірыңғай терезе» тетігін дамыту бойынша жұмыстардың дайындық кезеңі 2016-жылдың желтоқсан айында аяқталып, 2017 жылы өзірлеу кезеңі басталды. ЕЭК Кедендік ынтымақтастық жөніндегі Алқа мүшесі (министр) М.Кадырқұловтың айтуынша, 2016 ж. ЕЭК тараптармен бірлесіп, ЕАЭО елдеріндегі «бірыңғай терезе» тетігі дамуының ағымдағы жай-күйін зерделеді.

Сыртқы экономикалық қызметті реттеуге ықпал ететін Одақтың нормативтік-құқықтық базасын талдау бойынша ауқымды жұмыс жүргізіліп, осы құжаттардағы мәліметтер электронды түрде заңдық күшке ие болуы және оларды пайдалану мүмкін болуы үшін оларды жетілдіру тәртібі айқындалды. ЕЭК министрінің айтуынша, 2017 жылы «бірыңғай терезенің» ұлттық тетігінің эталондық моделі әзірленеді. Ол Одақ елдері үшін ұлттық «бірыңғай терезелерді» одан әрі дамыту кезінде бағдар болып, ұлтаралық деңгейде өзара іс-қимыл жасауға мүмкіндік береді. Сонымен қатар 2017 жылы ұлттық «бірыңғай терезенің» эталондық моделін іске асыру бойынша құралдар мен бизнес процестерді оңтайландыру жөніндегі ұсынымдар әзірленеді деп жоспарлануда.

Бүгін әлемде «бірыңғай терезе» құрудың әмбебап рецептурасы жоқ. Әрбір ел экономикалық ахуалды негізге ала отырып, бұл тегікті дамыту бойынша өз жолын жүріп өтуге тиіс. Барлық мәліметтерді зерделеп болған соң, тиімді «бірыңғай терезесі» қалай болуға тиіс екендігі анықталуы тиіс. Әрбір қадамға жазылған тегіктер ұлттық әзірлеушілердің жұмысын айтарлықтай жеңілдетуі тиіс. ЕАЭО елдері кеден органдарының «бірыңғай терезе» тегігінің негізгі элементі болып табылатын электрондық декларациялау институтын дамыту бойынша белгілі бір табыстарға ие. Электронды декларациялауды енгізу кедендік операцияларды аяқтау уақыты мен құнын қысқартуға, ақпараттың қайталануын болдырмауға, тәуекелдерді басқарудың, тауарлар декларацияларын автоматты түрде тіркеудің және тауарлар шығарудың кешенді (ведомствоаралық) жүйесіне негізделген қазіргі заманғы технологияларды пайдалануға мүмкіндік береді [3].

2016 жылдың 28-29 қараша күндері Мәскеуде «Электрондық декларациялау – электрондық кеденнің негізі, осы шақтан келешекке көзқарас» халықаралық конференциясы өтті. Ол ЕАЭО аумағында «бірыңғай терезе» тегігін енгізуді талдау жөніндегі жұмыстың қисынды жалғасы болды. Іс-шараға ЕАЭО елдерінің, Дүниежүзілік кеден ұйымының, ЮНКТАД пен Еурокомиссияның мамандары қатысты.

Сол конференцияда бірқатар мамандар өздерінің баяндамаларын ортаға шығарды. Солардың біреуі ЕЭК Кедендік заңнама мен құқықты қолдану практикасы Департаменті директорының орынбасары С.Д. Дуйсебаев еді. Оның «Ұлттық «бірыңғай терезе» тегігіндегі электронды кеденнің рөлі мен орны» деген баяндамасында бірнеше қызықты ой айтылды. Мәселен, «бірыңғай терезесі» жобасына деген қозғалыс Кеден Одағының Кеден кодексінде «декларациялануды автоматизацияландырудан басталып», кейін ЕАЭО Кеден кодексінде «электронды декларацияланудың басымдығы», соңғы сатыда ЕАЭО Кеден кодексіне «бірыңғай терезесі» тегігін қосумен аяқталды. Бұл жобаның негізгі қатысушылары: кеден органдары, шекарада мемлекеттік бақылауды іске асыратын органдар және шаруашылық субъектілері болып табылады. Бизнес тарапынан алғанда бұл жобаның келесідей тиімді жақтары бар:

- тауарлардың электронды декларациялау үшін қажетті көлік, коммерциялық, қаржы және өзге де құжаттарды электронды түрде дайындау;
- кеден органдарына электронды декларацияларды беру практикасының қалыптасуы;
- электронды декларациялаудан бизнестің күтетін басқа да қосымша артықшылықтары;

- электронды декларациялауды «бірыңғай терезе» тегігінің бөлігі ретінде қарастыру;

- электронды декларациялау үшін құжаттардың дайындығын автоматизациялау құралдарының дамуы [4].

Еуропалық комиссияның Салықтар мен кеден одағы мәселелері бойынша Директоратының Электронды кеден жобасы Басқармасының сектор басшысы З.Саадауи «бірыңғай терезе» жобасына қатысты бірқатар қызықты ақпарат береді [5].

Мәселенің өзектілігін көрсете отырып, ол жобаға себеп болған жағдайларды көрсетеді:

- ақпараттың / құжаттардың үлкен көлемі;
- шекарада қызмет ететін түрлі стандарттарды ұстанатын түрлі органдардың көптігі;
- сауда үшін ауыртпалығы, мемлекеттік мекемелер үшін тиімсіздігі.

Осы мәселелердің шешімі «бір терезе» жобасы болмақ, өйткені ол аталған мәселелердің шешілуіне және шекарада кешенді қызмет көрсету жүйесін құруға көмектеседі.

Автор бұл жобаны алға тартып отырған ЕО құжаттарына «бірыңғай терезесін» құру бойынша №33 ЕО Ұсынысын (2005 ж.), Халықаралық сауда мәліметтерін оңайлату және стандарттау туралы ЕО №34 Ұсынысын және Халықаралық саудадағы «бірыңғай терезе» тегігінің құқықтық негізін дайындау туралы ЕО №35 Ұсынысын жатқызады.

ЕО-ң мәліметтер үлгісі Дүниежүзілік Кеден ұйымының мәліметтер үлгісіне негізделген, ал ЕО мүше елдердің мәліметтер үлгілері ЕО үлгісіне негізделі алады.

«Бірыңғай терезе» сервистері экономикалық операторлар мен кеден органдары арасында, кеден органдарының өздерінің арасында, кеден органдары ЕО Комиссиясы арасында, сондай-ақ кеден органдары мен өзге де әкімшілік органдар және мекемелер арасында мәліметтердің үзіліссіз ағып отыруына бағытталған. Олар экономикалық операторларға импортқа не экспортқа рұқсатты ресімдеу үшін қажетті ақпаратты (оның ішінде кеден заңнамасынан басқа заңнамаға сәйкес ақпаратты) кеден органдарына ұсынуға мүмкіндік береді. 2008 жылдың 15 қаңтарындағы Еуропалық Парламент пен ЕО Кеңесінің №70/2008/ЕС Шешімінің 4 бабы кеден ресімделу мен сауда үшін қағазсыз технологияларды енгізуді талап етеді. ЕО-ң Кеден кодексі кеден процедураларының материалдық тасығыштарға негізделуінен арылуды қарастырады (2020 жылға дейін сатылап өту).

ЕО-ң «бірыңғай терезе» жобасының конъютурасына келе, аталмыш маман бұл жобаның ЕО үшін ерекше қиындығын көрсетеді. Бұл қиындық ЕО-ң құрылымына байланысты болып отыр, өйткені тауарлардың шекара

аркылы өтуіне ұлттық заңнамамен бірге ЕО заңнамасы да қолданылады. Яғни, ЕО деңгейінде берілген сертификаттар/лицензиялар + ЕО заңнамасы негізінде ұлттық деңгейде берілген сертификаттар/лицензиялар + ұлттық заңнама негізінде ұлттық деңгейде берілген сертификаттар/лицензиялар.

Демек, ЕО-ң «бірыңғай терезе» сервистері функционалды сәйкес келетін ұлттық «бірыңғай терезелермен» бірігіп тіршілік етуі тиіс. Сондықтан бұл жоба саты-сатысымен өту тәсілін қолдану арқылы жүзеге асырылмақ.

Сонымен, көріп отырғанымыздай Еуропалық Одақтың өзінде «бір терезе» жобасын енгізу біраз қиындықтар туғызып отыр. Ол дегеніміз, ЕАЭО деңгейінде бұл жобаның жаңа Кеден кодексінің негізінде енгізілуі үлкен жетістік деген сөз.

ЕАЭО шеңберінде «бірыңғай терезе» тетігі арқылы келесі форматтардағы электронды ықпалдастық жүзеге асырылады [6, с.113]:

- B2G – мүдделі тұлғалар мен мемлекеттік органдар, уәкіл етілген ұйымдар арасында; - G2G – ведомствоаралық ақпараттық өзара әрекеттесу; - B2B – мүдделі тұлғалардың өзара әрекеттесуі. Сонымен қатар, жоба шеңберінде ұлттық «бірыңғай терезелер» арасындағы S2S мемлекетаралық ақпараттық өзара әрекеттесудің ұйымдастырылуы да жоспарланып отыр. Бұл болса ЕАЭО өзге елдерінің ұлттық «бірыңғай терезе» тетіктерінің шегінде бизнеске қызметтерді сұратуға және алуға мүмкіндік туғызады.

1.2 Жаңа Кеден кодексіндегі электронды декларациялау

«Бірыңғай терезе» жобасы мен электронды декларациялау жобалары бір біріне тығыз байланысты. Мұны мамандардың баяндамаларынан байқауға болады. Мысалы, Қырғызстанның Экономика министрлігі жанындағы «Сыртқы сауда саласындағы «бірыңғай терезе» Орталығы» мемлекеттік кәсіпорынның бөлім басшысы Б.М.Мурзакматов «Қырғызстандағы электронды декларациялау кезіндегі «бірыңғай терезе» ақпараттық жүйесінің рөлі» тақырыбындағы өз баяндамасын 2016 жылы Мәскеуде өткен конференцияда ұсынған болатын [7]. Ол «бірыңғай терезе» жобасының ақпараттық жүйесінің алғышарттары ретінде келесі факторларды атайды:

- халықаралық Doing Business 2006 жылғы рейтингісіндегі Қырғызстанның алып отырған 123 орны;

- көптеген сауда кедергілердің болуы, соның ішінде:

= бір бірін қайталайтын процедуралар мен реттеуші органдардың құжаттарының болуы;

= тауарлардың импорты мен экспортын кедендік ресімдеу кезінде қажетті құжаттардың көп болуы;

= реттеуші органдардың процедураларының мөлдір еместігі;

= сыртқы сауда операцияларын жүргізу үшін СЭҚ қатысушыларына қол жетімді ақпараттардың болмауы;

= сыртқы сауданы реттейтін мекемелер арасында мәліметтер алмасу үшін бірыңғай тетіктің болмауы.

Қырғыз Республикасында жаңа ақпараттық жүйені дайындау және енгізу жұмысы келесі сатылар бойынша жүруде:

1) 2006 – 2010 жылдар: Дайындық сатысы

2) 2011–2012 жылдар: 1 саты. Жобаны жүзеге асыру

3) 2013 жыл: Өндірістік пайдалануға беру. Ақпараттық жүйенің мемлекеттік органдардың ақпараттық жүйелерімен, Мемлекеттік кеден қызметінің Еуразиялық ақпараттық жүйесімен интеграциясы

4) 2014 жылдың қараша айынан бастап –2 саты: «Шекара жанындағы қызметтерді аймақтық деңгейде жақсарту».

Сөйтіп «бірыңғай терезесінің» ақпараттық жүйесі мен Мемлекеттік кеден қызметінің Еуразиялық ақпараттық жүйесін интеграциялаудың келесі жетістіктерге алып келді:

• кедендік ресімдеу үшін қажетті мәліметтермен және құжаттармен электронды алмасу мүмкіндігі жүзеге асырылды;

• СЭҚ Басқармасы мен кедендік ресімдеу мамандарының адами, уақыт және қаржылық ресурстарын тиімді пайдаланылатын болды;

• кедендік ресімдеу уақытының қысқаруы.

Жаңа жүйені қолдану Қырғызстан заңнамасында бірқатар қайшылықтар мен олқылықтардың бар екендігін көрсетті, атап айтқанда:

- құжаттардың заңи күшін сақтау арқылы оларды қағаз түріндегі құжат айналымынан электронды құжат айналымына аударудың тиімді тетігінің болмауы;

- электронды декларация мен электронды сандық қолтаңбасын қолдану мәселелерінде және Қырғызстанның процессуалды заңнамасы шеңберінде дәлелдеме ретінде пайдалануда айқындылықтың болмауы;

- тиісті ведомстволардың қызметін реттейтін құжаттарда электронды декларация мен электронды сандық қолтаңба туралы айтылмауы.

ЕЭК Кеден заңнамасы мен құқық қолдану тәжірибесі Департаментінің бөлім басшысының орынбасары О.А.Корнякова, өзінің баяндамасында тауарларды кедендік декларациялауға байланысты жаңа Кеден кодексінің негізгі жаңалықтарына тоқталады [8]. Оның айтуынша электронды декларациялау келесі транзит түрлері үшін басымдыққа ие болады:

• азаматтардың жеке мүлкіне қатысты;

- халықаралық тасымалдаулардағы көлік құралдары үшін;
- халықаралық пошталық жіберілімдер үшін;
- көлік, коммерциялық құжаттарды пайдалану кезінде.

Жаңа Кеден кодексіндегі тауарларды кедендік декларациялауға байланысты негізгі жаңалықтарға келсек, олар:

1. Тауарлар декларациясында мәлімденуге тиісті мәліметтер келесі ақпараттармен толықтырылды:

- тауарлардың сатушысы мен сатып алушысы туралы;
- тауарлық белгі туралы;
- тауарлардың бағасы туралы;
- тауарлардың шыққан жерінің аталымы туралы.

2. Декларацияда көрсетілген мәліметтерді растайтын құжаттарды декларациямен біріге бермеу мүмкіндігінің орнатылуы.

3. Кеден декларациясын беру және тіркеуге қатысты жаңалықтар:

- кеден декларациясын беру және тіркеу үдерістерінің бөлінуі;
- кеден декларациясының берілген күні мен уақытының белгіленуі;
- кеден декларациясын тіркеу немесе тіркеуден бас тарту мерзімдерінің 2 сағаттан 1 сағатқа дейін қысқартылуы;

- кеден декларациясын тіркеуден бас тарту негіздерінің нақтылануы, атап айтқанда бұрыннан бар негіздемелерге келесілердің қосылуы:

- кедендік декларациялау нысанының сақталмауы;
- электронды кедендік декларацияның немесе жазбаша кедендік декларацияның электронды түрінің құрылымы мен форматының мұндай құжаттардың белгіленген құрылымдары мен форматтарына сәйкес келмеуі;

- декларацияланатын тауарларға қатысты кедендік декларациясының берілуіне дейін немесе онымен бірге орындалуға тиісті ұлттық заңнамамен белгіленген тауарларды кедендік декларациялау ерекшеліктерінің сақталмауы.

ЕАЭО Кеден кодексінде *кеден декларациясында көрсетілген мәліметтерді тауардың шығарылуына дейін өзгертуге байланысты өзгерістер* туралы да айтып кеткен жөн болады.

Кеден одағының 2009 жылғы Кеден кодексінде бұл жөнінде былай делінген еді: «Келесі талаптардың барлығы бірдей орындалған болса ...кеден декларациясында көрсетілген мәліметтер тауардың шығарылуына дейін өзгертіле алады:

- егер енгізілетін өзгертулер мен толықтырулар тауардың шығарылуы жөнінде шешімнің қабылдануына және кеден төлемдерінің мөлшерін анықтауға (тауарлардың кедендік құнын түзетуді есептемегенде), сондай-ақ тыйымдар мен шектеулердің сақталуына әсер ететін мәліметтерді өзгерту қажеттілігіне алып келмесе;

- егер декларанттың өтінішін алу сәтіне дейін кеден органы кедендік тексерудің өткізілетін орны мен уақыты туралы хабарлап қоймағана болса және (немесе) тауарларға қатысты кедендік бакылауды өзге нысанда өткізу туралы шешім қабылдамаған болса».

ЕАЭО жаңа Кеден кодексінде бұл ереже былайша бекітілген:

«...кедендік декларацияда көрсетілген мәліметтер тауардың шығарылуына дейін өзгертілуі (толықтырылуы) мүмкін, егер кеден органы осы Кодекстің 325 бабына сәйкес құжаттарды және (немесе) мәліметтерді сұратпаса, кедендік тексерудің өткізілетін орны мен уақыты туралы хабарлап қоймаса, кедендік тексеру өткізілуі туралы шешім қабылдасамас және (немесе) кедендік сараптама тағайындап қоймаса».

Көріп отырғанымыздай ЕАЭО Кеден кодексінде аталған негіздемелер кеңейтілген.

Декларацияның берілуіне дейін тауарлардың шығарылуына қатысты да ЕАЭО Кеден кодексінде өзгерістер бар. Егер Кеден одағының 2009 жылғы Кеден кодексінде екі түрлі талап қойылатын еді:

- тауарлар декларациясының жазбаша түрде берілгеніне дейін тауарларды шығару туралы өгініш берілуі тиіс;
- тауарлар декларациясы берілгенге дейін оларды шығару туралы өтінішке тиісті құжаттар қосылып берілуі тиіс.

ЕАЭО Кеден кодексінде мынадай талаптар қойлады:

- тауарлар декларациясы берілгенге дейін тауарларды шығару туралы өтініш электронды немесе жазбаша түрде берілуі тиіс;
- тауарлар декларациясы берілгенге дейін тауарларды шығару туралы өтінішке тиісті құжаттар қосылып берілмейді, егер ол тауарлар туралы мәліметтер ақпараттық жүйелерден алына алатын болса.

Тауарларды шығарудан бас тарту негіздемелері ЕАЭО Кеден кодексінде толықтырылған. Қосымша негіздемелер келесілер:

- тауарларды шығару мерзімі шегінде кеден органының талабы бойынша ондай тауарларды ұсынбау (көрсетпеу);
- декларанттың құжаттарды және (немесе) мәліметтерді тексеру кезінде кеден органдарының сұранысы бойынша тиісті құжаттарды бермеуі;
- тауарларды шығару мерзімі шегінде кеден декларациясына өзгерістер енгізу туралы кеден органының талаптарын орындамау;
- жолаушының кедендік декларациясында мәлімделген тауарларды жеке тұтыну тауарлар қатарына жатқызбау.

Кедендік декларациялау ерекшеліктерінің біркелкілендірілуі (унификациясы) жөнінде де айтып кету керек. ЕАЭО Кеден кодексінде келесі мәселелер біркелкілендірілген (унификацияланған):

- тауарларды толық емес (қысқа) кедендік декларациялау тәртібі;

- тауарларды мерзімді түрде кедендік декларациялау тәртібі;
- жинақталмаған немесе шашылған түрінде, оның ішінде жиынтықталмаған немесе аяқталмаған түрде жылжытылатын тауарларды декларациялау тәртібі.

Кедендік декларациялаудың тағы да бір ерекшелігіне көңіл бөлейік. Егер Кеден одағының 2009 жылғы Кеден кодексінде тауарлар декларациялануы ұлттық заңнама негізінде жүзеге асырылатын болса (КО КК 194 бабы), ЕАЭО Кеден кодексі бойынша (74 баптың 7 тармағы) ұлттық заңнама деңгейінде декларациялау тек келесі жағдайлар ғана орын алуы мүмкін:

- тауарлардың құбыр көлігімен тасымалданатын жағдайында;
- егер декларанттың қолында тауарларды декларациялау үшін керек нақты мәліметтері болмаса (уақытша мерзімді декларациялау).

ЕАЭО Кеден кодексіндегі электронды декларациялаудың бірқатар ерекшеліктері А.Н. Галанаматистің баяндамасында көрсетілген [9]. Бұл автор кедендік декларациялауға байланысты Кеден одағының Кеден кодексі мен ЕАЭО Кеден кодексін салыстырады. Мәселен, КО Кеден кодексінде *кедендік декларациялау туралы* мынадай ережелер бекітілген:

- 179 баптың 3 тармағы: кедендік декларациялау кедендік декларацияны пайдалану арқылы жазбаша және (немесе) электронды нысандарда жүзеге асырылады.

- 180 баптың 5 тармағы: кедендік декларация осы Кодекске сәйкес электронды құжат түрінде ұсыныла алады.

- 180 баптың 6 тармағы: егер бұл Кодекспен өзге ереже белгіленбесе, жазбаша нысандағы кедендік декларация кедендік органға оның электронды көшірмесімен бірге берілуі тиіс.

ЕАЭО Кеден кодексінде бұл бағыттағы ережелер былайша бекітілген:

- 104 баптың 3 тармағы: кедендік декларациялау электронды нысанда жүзеге асырылады.

- 104 баптың 4 тармағы: Жазбаша нысандағы кедендік декларациялауға жол беріледі: 1) - 6).

- 104 баптың 6 тармағы: Кедендік декларациялаудың нысанына байланысты электронды құжат түріндегі кедендік декларация немесе қағаз тасығыштағы құжат ретіндегі кеден декларация пайдаланылады.

Кедендік операциялар жүргізу кезінде құжаттар мен мәліметтер беру туралы екі кодекс мынадай ережелер бекітеді:

КО Кеден кодексі:

- 183 баптың 5 тармағы: тауарларды кедендік декларациялау кезінде құжаттар осы Кодекске сәйкес электронды құжат ретінде *берілуі мүмкін*.

ЕАЭО Кеден кодексі:

- 80 баптың 6 тармағы: кедендік операцияларды жүргізу үшін қажетті құжаттар электронды құжаттар немесе қағаз тасығыштардағы құжаттар түрінде беріледі.

Жоғарыда келтірілген ережелерде екі түрлі ұғым қолданылатынын байқауға болады: «электронды құжат» және «құжаттың электронды түрі». Осы ұғымдардың айырмашылығын көрсеткен дұрыс болады. Олардың анықтамалары ЕАЭО туралы Шарттың №3 Қосымшасында берілген [10].

«Электронды құжат» - электронды сандық қолтаңбамен (электронды қолтаңбамен) расталған және ақпаратты электронды түрде құжаттандырудың жалпы инфрақұрылымы талаптарына сәйкес келетін электронды түрдегі құжат.

«Құжаттың электронды түрі» - нысаны мен құрылымына қойылатын талаптарға сай ақпараттық-коммуникациялық технологияларды сақтау арқылы ұсынылу және өңдеу үшін, сондай-ақ электронды есептеуіш машиналарды пайдалану арқасында адамның қабылдауына жарамды түрде ұсынылған ақпараттар, мәліметтер.

Тауарлардың шығарылуын ресімдеуге қатысты өзгеріс: Тауардың шығарылуы кеден органының ақпараттық жүйесін пайдалану арқылы электронды құжатты қалыптастыру жолымен немесе қағаз тасығышындағы кеден декларациясына әлде қағаз тасығышындағы тауарлар декларациясының берілуіне дейін тауарларды шығару жөніндегі өтінішке тиісті белгілерді қою жолымен ресімделеді (ЕАЭО КК 118 бабының 2 тармағы).

Тауарлардың кедендік декларациясының берілуіне қатысты өзгеріс: Тауарлардың электронды декларациясының берілуімен бірге тауарлардың декларациясында көрсетілген мәліметтерді растайтын құжаттар кеден органына берілмейді (осы тармақтың екінші абзацында көзделгендерден басқа жағдайларда).

Егер кедендік реттеу туралы мүше мемлекеттердің заңнамасымен өзге тәртіп орнатылмаған болса қағаз тасығыштағы тауарлар декларациясының берілуімен бірге кеден органына тауарлар декларациясын беретін тұлға өкілеттіктерін растайтын құжаттары берілуі тиіс (ЕАЭО КК 109 бабының 5 тармағы).

Кеден операцияларының кеден органдарының лауазымды адамдарының қатысуынсыз жүргізілуіне қатысты өзгеріс: Жекелеген кеден операциялары кеден органдарымен олардың ақпараттық жүйелері арқылы кеден органдарының лауазымды адамдарының қатысуынсыз жүргізілуі мүмкін (ЕАЭО КК 82 бабының 3 тармағы).

Сонымен, көріп отырғанымыздай, ЕАЭО Кеден кодексінде электронды декларациялауға қатысты біраз өзгерістер бар. Олардың жалпы идеясы бастапқы кезде қағаз тасығыштағы декларациялауды

сақтап, кейін бірте-бірте оны электронды декларациямен толығымен ауыстыру десек қате болмайды.

1.3 Жаңа Кеден кодексындағы уәкілетті экономикалық операторлар институты

ЕЭК Кедендік ынтымақтастық жөніндегі Алқа мүшесі (министр) М.Кадыркулов халықаралық сауданы оңайлатудың бір құралы ретінде уәкілетті экономикалық операторлар (УЭО) институтын келтіреді. Министр «жаңа Кодексте біз бұл институтты жетілдірдік. УЭО мәртебесіне үміткер бола алатын тұлғалар тізбесін, оңайлатулар санын едәуір ұлғайттық, типтер бойынша саралауды енгіздік, біздің УЭО институтымызды халықаралық баламаларға сәйкестендірдік. Ең бастысы – Одақтың кеден заңнамасында үшінші елдермен уәкілетті экономикалық операторларды өзара тану мүмкіндігін бекіттік. Жобаны жаңа форматты Одақ ішінде тестілеу үшін бір-екі жыл қажет, содан кейін біздің шетелдік сауда әріптестерімізбен УЭО-ны өзара тануды қарастыра аламыз» деген сөз айтты [11].

Бұл мәселенің маңызды болғандығы сонша, 2016 жылдың 6 желтоқсан күні Мәскеуде уәкілетті экономикалық операторлардың (УЭО) 2-ші бүкілресейлік форумы өткізілді. Іс-шараға сыртқы экономикалық қызметке 80-нен астам қатысушылар, соның ішінде жұмыс істеп тұрған УЭО-лар, ЕЭК-тің, РФ Федералдық кеден қызметінің өкілдері және кеден жөніндегі омбудсмен қатысты. Кеден кодексінде уәкілетті экономикалық оператор (УЭО) нысанында жұмыс істейтін, заңға бағынатын бизнес үшін жаңа мүмкіндіктер көзделеді.

Бұл туралы ЕЭК Кеден заңнамасы және құқық қолдану практикасы департаментінің директоры Д.Некрасов аталған форумға қатыса отырып, мәлімдеді. Озық практика көрсетіп отырғандай, уәкілетті экономикалық операторлар кеден органдарының негізгі тірегі болып табылады, - деп мәлімдеді ол. Мемлекеттік органдар мен бизнестің қарым-қатынастары өзара тиімді әріптестікке ұласады. Тасымалданатын тауарларды бақылаудың жоғары стандарттарын ұстану арқасында оператор айтарлықтай артықшылықтар алады.

Департамент өкілдері осы форумда жаңа Кодекстегі УЭО институтының қағидаттық түрдегі жаңа тұжырымдамасы туралы айтып берді. Ол барлық халықаралық стандарттар мен озық практикаға сай келеді. Арнайы оңайлатулар тізбесін кеңейтуге, қаржы орнықтылығы мен қоймаларға қойылатын талаптар сияқты УЭО мәртебесінің жаңа шарттарына қатысты ережелер бизнестің ерекше көңілін аудартты. Бизнес, декларанттарға ғана емес, кеден өкілдеріне, уақытша сақтау

қоймаларының иелеріне де арнайы оңайлатуды қолдану мүмкіндіктерін және т.б. оң бағалады [12].

ЕЭК өкілдері түсіндіріп өткендей, ЕАЭО Кеден кодексінің 61-тарауы халықаралық жеткізілім тізбегіне қатысатын тұлғалардың әртүрлі санаттарына бағдарланған, бұл Дүниежүзілік кеден ұйымы мен ДСҰ стандарттарына сәйкес келеді. Форумда бүгінде арнайы оңайлатуларды қолдану кезінде кәсіпкерлерде туындайтын проблемалар туралы мәселелер көтерілді.

Комиссия өкілдері жекелеген арнайы оңайлатуларды қолдану бойынша бірқатар проблемалардың туындауы әлі қолданылып жүрген Кеден одағының Кеден кодексіндегі УЭО жөніндегі баптардың осы құжаттың өзге баптарымен технологиялық аспектілерді нақты реттеудің және қисынды өзара байланыстың болмауына байланысты болып отыр деп түсіндірді. Бұл проблема жаңа Кодексте толық реттелген. ЕАЭО Кеден кодексі арнайы оңайлатуларды кедергісіз қолдану үшін қажетті жағдайларды қамтамасыз етеді. ЕЭК өкілдері УЭО қоймаларында кеден транзитінің кедендік рәсімін аяқтау тәртібін айқындайтын, жақында қабылданған шешімге назар аударды. ЕЭК Алқасының бұл шешімі УЭО өз қоймаларында транзитті аяқтау кезінде тап болатын көптеген проблемаларды реттеуге мүмкіндік береді [12].

Жаңа Кодексі шеңберінде жетілдірілген УЭО институты үшін заңға бағынатын бизнес үшін кедендік операцияларды оңайлату есебінен де, УЭО-ның кеден органдарымен өзара тығыз іс-қимыл жасауынан тұратын артықшылықтар арқылы да зор мүмкіндіктер көздейді. Жаңа Кодексте басқа елдердің УЭО-ны өзара тануы үшін құқықтық негіз көзделеді. Бұл шетел бизнесі үшін тиісті халықаралық шарттарды жасасқан кезде ЕАЭО аумағында артықшылықтар алуға әлеуетті мүмкіндіктер тудырады.

Кәсіпкерлерді УЭО бағдарламасына рұқсат етілген тұлғалардың тізбесі, ЕАЭО аумағымен тауарлар транзитінің ерекшелігі, соның ішінде Еуразиялық және Еуропалық одақтардың транзиттік жүйелерінің ұштасу мүмкіндіктері және т.б. қызықтырады. УЭО бағдарламасына тауарларды жеткізу тізбегінің барлық қатысушыларын - экспорттаушыларды, қойма иелерін, кеден өкілдерін және т.б. тартуға ЕО-да айрықша көңіл бөлінеді. Еуропалық Одақтағы көршілеріміздің мысалында біз УЭО бағдарламасына барлық мүдделі тұлғаларды тарту тауарларды өндіру, қоймаға жинау, логистикалық операциялар жүргізу мен алушыға беру процесінде оларды бақылаудың жоғары деңгейін қалай қамтамасыз етіп отырғанын көруге болады [13].

Сонымен, «бірыңғай терезе» де, электронды декларациялау да, Уәкілетті экономикалық операторлардың жетілдірілген институты да ЕАЭО Кеден кодексінің жаңалықтары болып табылады. Бұл жобалар бір

біріне тығыз байланысты. Мұны жоғарыда сөз етіп кеткен, 2016 жылдың қараша айының 28-29 жұлдызында Мәскеуде өткен үлкен халықаралық конференцияның қорытынды ұсыныстарынан да байқауға болады [14].

Конференцияға қатысушылар электронды кеденнің қалыптасуы мен электронды декларациялаудың дамуы СЭҚ реттеу жүйесіндегі «бірыңғай терезе» тетігінің табысты қызмет етуі үшін маңызды элементтері (ұйытқысы) болатындығын мойындады.

Сол сияқты конференцияға қатысушылар ЕАЭО мүше мемлекеттерінің кеден органдарының электронды декларациялау институтын дамыту бойынша табыстарына көңіл бөлді.

«Бірыңғай терезе» тетігі шегіндегі электронды декларациялауды енгізу кеден операцияларын жүргізу уақыты мен құнын қысқартуға, ақпараттардың қайталануынан бас тартуға, тәуекелдерді кешенді (ведомствоаралық) басқару жүйесіне, тауарлар декларацияларын және т.б. автоматты тіркеу және жіберуге негізделген заманауи технологияларды енгізуге мүмкіндік береді.

Конференцияға қатысушылар электронды кеденнің «бірыңғай терезе» тетігінің негізгі элементтерінің бірі ретінде одан ары дамуы үшін келесі шаралар қажет деп келісті:

- ұлтүсті (наднациональный) және ұлттық деңгейлерде тиісті құқықтық базаны құру;

- халықаралық стандарттар мен алғы шетелдік тәжірибені пайдалану;

- В2G және G2G өзара әрекеттесу процедураларын оңайлату және талдаудан өткізу;

- халықаралық стандарттарға негізделген ЕАЭО мәліметтерінің бірыңғай үлгісін пайдалану;

- заманауи ақпараттық-коммуникациялық технологияларды енгізу.

Көрсетілген міндеттерді ескере отырып, конференция нәтижелері бойынша қатысушылар «Бірыңғай терезе» тетігін дамытудың негізгі бағыттарын жүзеге асыру бойынша жұмыс тобының «электронды кеден» тақырыптық блок жұмысының бағыттарына сай келесі ұсынымдар жасауға келісті:

1. Бірыңғай түсінік қалыптастыру үшін «электронды кеден», «сандық кеден», «электронды кедендік декларациялау», «электронды төлемдер», «мәліметтер элементі», «электронды хабарлама», «мәліметтер» ұғымдарын анықтау.

2. Еуразиялық экономикалық одақ құқығында «электронды / сандық кеден» ұғымын бекіту бойынша ұсынымдар дайындау (Негізгі бағыттарды жүзеге асыру мақсатында).

3. Әкімшілік процедураларды оңайлату мақсатында ұлттық «бірыңғай терезе» тетігінің қажетті элементі ретінде «электронды /

сандық кеденді» дамыту стратегиясын (тұжырымдамасын) даярлау. «Электронды кедендік декларациялауды» қоса алғанда «электронды / сандық кеденді» негізгі элементтерін анықтау.

4. «Электронды/сандық кеденді» дамыту стратегиясын даярлау барысында ғылым мен іскерлік сала өкілдерінің тартылуын қамтамасыз ету.

5. «Бірыңғай терезе» тетігін дамытудың негізгі бағыттарын жүзеге асыру жобасы туралы ақпараттық порталда «электронды кеден» бөлімшесін енгізу.

6. «Электронды кеден» бөлімшесінде тақырыптық блоктың бағыттары бойынша алдыңғы қатарлы шетелдік тәжірибенің, халықаралық стандарттар мен ұсынымдардың орналастырылуын, нұдармасын және жинақталуын қамтамасыз ету.

7. «Бірыңғай терезе» тетігінің эталондық үлгісінің функционалын даярлау барысында конференцияға қатысушылармен жария етілген ұстанымдары мен көзқарастарын ескеру.

8. Тақырыптық блокқа қатысты көптеген қатысушыларды тарту арқылы «бірыңғай терезе» тетігінің эталондық үлгісі функционалының қосымша талқылануын ұйымдастыру.

9. Тақырыптық блок қызметінің аясы бойынша БҰҰ, Дүниежүзілік Кеден ұйымы, ДСҰ, ЮНКТАД және басқа да халықаралық ұйымдармен ынтымақтастықты жалғастыру.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Решение Высшего Евразийского экономического совета от 29 мая 2014 года №68 «Об Основных направлениях развития механизма «единого окна» в системе регулирования внешнеэкономической деятельности» // <http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=LAW&n=163746&fld=134&dst=1000000001,0&rnd=0.827501489905885#0>

2. Решение Высшего Евразийского экономического совета от 8 мая 2015 года №19 «О плане мероприятий по реализации Основных направлений развития механизма «единого окна» в системе регулирования внешнеэкономической деятельности» // http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_37712/

3. Кадыркулов М. ЕАЭО-да «бірыңғай терезе» тетігін енгізу бойынша дайындық кезеңі аяқталып келеді // <http://www.eurasiancommission.org/kk/nae/news/Pages/01-12-2016-9.aspx>

4. Дуйсебаев С.Д. Роль и место электронной таможни в национальном механизме «единого окна» // http://www.eurasiancommission.org/ru/act/tam_sotr/edinoe_okno/Documents/EDConf/1_1_Duisebayev.pdf

5. Саадауи З. Обмен информацией в процессе государственного контроля на границе: принцип «одна остановка» и связанные с ним концепции. Направленность и механизм «единого окна» // http://www.eurasiancommission.org/ru/act/tam_sotr/edinoe_okno/Documents/EDConf/2_1_Saadaoui.pdf

6. Евразийский экономический союз: новая реальность – новые возможности: под общ. ред. Валовой Т.Д. – М., 2017. – 168 с.

7. Мурзакматов Б.М. Роль информационной системы «единого окна» при электронном декларировании в Кыргызской Республике // http://www.eurasiancommission.org/ru/act/tam_sotr/edinoe_okno/Documents/EDConf/1_11_Murzakmatov.pdf

8. Корнякова О.А. Основные новеллы проекта Таможенного кодекса ЕАЭС, связанные с таможенным декларированием товаров // http://www.eurasiancommission.org/ru/act/tam_sotr/edinoe_okno/Documents/EDConf/1_3_Korniyakova.pdf

9. Галамаматис А.Н. Аспекты электронного декларирования в проекте Таможенного кодекса Евразийского экономического союза // http://www.eurasiancommission.org/ru/act/tam_sotr/edinoe_okno/Documents/EDConf/1_4_Galanamatis.pdf

10. Договор о Евразийском экономическом союзе (Астана, 29 мая 2014 года) (с изменениями на 8 мая 2015 года) (редакция, действующая с 12 февраля 2017 года) // <http://docs.cntd.ru/document/420205962>

11. Кадыркулов М. Біз Еуроодақпен және Қытаймен теңдік және өзара пайдалы шарттармен транзиттік жүйелерді ұштастыруды талқылауға дайынбыз // <http://www.eurasiancommission.org/kk/nae/news/Pages/13-12-2016-1.aspx>

12. Некрасов Д. Уәкілетті экономикалық операторлар – ЕАЭО елдері кеден органдарының тірегі // <http://www.eurasiancommission.org/kk/nae/news/Pages/08-12-2016.aspx>

13. Нидерланд бизнесмендері ЕАЭО Кеден кодексі күшіне енгеннен кейін Еуразиялық нарыққа қолжетімділік онлайнды деп үміттенеді // <http://www.eurasiancommission.org/kk/nae/news/Pages/07-12-2016-4.aspx>

14. Рекомендации Международной конференции «Электронное декларирование – основа электронной таможи: взгляд из настоящего в будущее» (Москва, 28-29 ноября 2016 г.) // http://www.eurasiancommission.org/ru/act/tam_sotr/edinoe_okno/Pages/intconfcustoms.aspx

GOALS AND OBJECTIVES OF THE «NEW SILK ROAD» CONCEPT

The relevance of a subject of a research is determined by the fact that modern political processes in the 21st century are in many respects created under the influence of development of transport and logistic potentials. The growing political value of ITC is also confirmed by the fact that such world leaders as China, the USA and the EU, are trying to develop their alternative routes of the land international transport corridors connecting Europe and Asia. China tries to promote the «Silk Road Economic Belt» transport project. The European countries develop a cooperation on ITC TRACECA with other countries of Eurasia. The USA persuades the interests through the project implementation of ITC on the territory of Afghanistan.

One of key trends of development of modern international relations is the shift of the political and economic center of the world from Atlantic to the Pacific Ocean, from the USA to China. The main production capacities in the world are created and promptly moving to the Asian-Pacific region (APR), and the market of the EU remains the most attractive market of the world so far. Because of China's breakthrough to the leading economic positions comparable to ones of the USA, competition for the market of the EU increases. In this competitive struggle the USA is persuading EU countries to join Transatlantic Trade and Investment Partnership for integration of the markets of the USA and the EU. At the same time, China is trying to construct the international transportation route that is meant to be alternative to a sea route through the Suez Canal and connect APR to the European and Mediterranean markets for more effective sale of its own goods

Between the countries of the European Union and the APR about six million containers ply annually. Now the main part of this stream – about 98% – is transported by navy through foreign ports. At the same time, the transit overland route through Kazakhstan is much shorter than a seaway. Now transportation of goods is possible within two weeks. This strategic advantage is a key condition for the creation of transnational transit and transport alliance between Astana and Beijing.

China is trying to create the transportation route to the European market through the implementation of the «Silk Road Economic Belt» project 丝绸之路经济带. Unless China will create an alternative Eurasians route,

несколько этапов. Фонд был запущен с начальным капиталом в 10 миллиардов долларов.

Основной целью Фонда является поиск инвестиционных возможностей и предоставление услуг для реализации проектов в странах, через которые проходит новый Шелковый путь. Предполагается, что Фонд будет в основном осуществлять инвестиции в инфраструктуру, а также в развитие промышленной и финансовой кооперации. Весь капитал Фонда принадлежит Китаю, а основными источниками финансирования являются Государственная администрация иностранной валюты Китая (65%), Китайская Инвестиционная Корпорация (15%), Экспортно-импортный банк Китая (15%) и Банк развития Китая (5%). В дальнейшем Фонд будет привлекать институциональных инвесторов из других стран, готовых осуществлять долгосрочные инвестиции [4].

Заключение

Китай будет еще больше разяснять миру влияние и роль Китая в проекте «Один пояс - один путь», поскольку многие страны мира поставили перед Китаем огромные надежды. Вклад Китая в «Один пояс - один путь» придет к выводу историей и международным сообществом. Однако Китай, безусловно, не является всемогущим спасителем, но он должен быть добросовестным служащим скорой помощи и ответственным обслуживающим персоналом для всего мира.

Цитируемая литература:

1. 中国对外直接投资驶入发展快车道 // <http://money.163.com/15/0915/18/B31RPABK00253B0H.html>
2. «一带一路»: 中国倡议 // 世界共享 // <http://theory.people.com.cn/n1/2017/0501/c83848-29256998.html>
3. Экономический пояс шелкового пути: возможности и перспективы // <https://yvision.kz/post/520219>
4. Стратегия экономического развития «Один пояс — один путь» // <https://ria.ru/spravka/20170514/1494097368.html>

Ж.С. Жүнісов,
С.Ж. Айдарбаев

ЕУРАЗИЯЛЫҚ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ОДАҚ СОТЫ ЖӘНЕ ОНЫҢ АКТІЛЕРІ

Abstract. One of the most effective mechanisms for ensuring international security is the strengthening of international economic cooperation between states. It is well known that integration is the highest form of interstate economic cooperation. One of such economic integration associations is the Eurasian Economic Union, and unification and harmonization of national legislation is one of the tools for bringing together the economic systems of the member states within the framework of this unification. These instruments, in turn, receive their implementation not only through international treaties, but also through the relevant acts of the court of the integration association. From this position, the study of the articles of the Court of the Eurasian Economic Union is one of the topical tasks of legal science.

In the article presented, the authors give a general description of the Court of the Eurasian Economic Union. In so doing, they pay attention to the requirements for judges of this judicial body, the legal basis for the activities of the Court, its competence, the composition of the Court and its apparatus.

After a general characterization of the Court, the authors pass to issues related to the acts of the Court of the Eurasian Economic Union. In the article, the terms «the act of the Court», «the decision of the Court», «the Court's ruling» and the «advisory opinion of the Court» are analyzed. In the third part of the article the authors turn to the procedural aspects of the adoption of various types of acts of the Court of the Eurasian Economic Union.

The authors refer to all cases when different types of acts of the Court are adopted and differentiate between them.

In the final part of the article the authors generalize their conclusions. In particular, they distinguish three types of decisions of the Court: the protocol-based formation of the Court, a decree issued as a separate act, and an explanatory decree explaining the Court's decision already made. The differences between these types of decisions are in the subject matter and adoption procedures.

Кіріспе

Халықаралық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің ең тиімді тетіктерінің бірі мемлекеттердің экономикалық қатынастарын нығайту болып табылады. Соның ішінде, бұл қатынастарды нығайтудың ең жоғары нысаны экономика саласындағы интеграция болатыны белгілі. Осындай экономикалық интеграциялық бірлестіктердің бірі Еуразиялық экономикалық одақ (ЕАЭО) болып отыр және оның шеңберінде мүше елдердің экономикалық жүйелерін бір келкіге келтірудің бірден бір құралы – унификация мен гармонизация болып табылады. Бұл құралдар, өз кезегінде, тек халықаралық шарттар арқылы ғана емес, интеграциялық бірлестік сотының тиісті актілері арқылы да жүзеге асырылып отырады. Осы тұрғыдан ЕАЭО Сотының актілерін зерттеу маңызды мәселелердің бірі болмақ.

1.1 Еуразиялық экономикалық одақ Сотының жалпы сипаттамасы

2014 жылдың 29 мамыр күні қабылданған Еуразиялық экономикалық одақ туралы Шарттың «Одақ соты» деп аталатын 19 бабы бойынша Сот Еуразиялық экономикалық одақтың (бұдан ары - ЕАЭО) тұрақты түрде қызмет ететін сот органы болып табылады [1].

Бұл сот органының мәртебесі, құрамы, құзыреті, қызмет ету және қалыптастыру тәртібі жоғарыда аталған Астана Шартының 2-ші қосымшасы болып табылатын Еуразиялық экономикалық одақ Сотының (бұдан ары - ЕАЭО Соты) Статутымен белгіленеді [2]. Сот Минск қаласында (Беларусь Республикасы) орналасқан. Ол өз қызметін 2015 жылдың 1 қаңтар күнінен бастады. ЕАЭО Сотының басты мақсаты мүше мемлекеттер мен Одақ органдарының Астана Шартын, Одақ шеңберіндегі халықаралық шарттарды, Одақтың үшінші елдермен жасалған халықаралық шарттарын және Одақ органдарының шешімдерін біркелкі қолдануды қамтамасыз ету болып табылады.

ЕАЭО Сотының судьялары (Сот Статутының 7-21 тармақтары). ЕАЭО әрбір мүше мемлекеттен ЕАЭО Сотының құрамына екі судьядан тағайындалады. Олардың өкілеттіктерінің мерзімі тоғыз жылды құрайды. Статутқа сәйкес судьялар моральдік қасиеттері жоғары адамдар, халықаралық және ұлттық құқық саласында жоғары біліктілігі бар мамандар, сондай-ақ мүше мемлекеттердің жоғарғы сот органдарының судьяларына қойылатын талаптарға сай болуы тиіс.

Судьялар өз қызметтеріне мүше мемлекеттердің ұсынысы бойынша Жоғарғы еуразиялық экономикалық кеңестің шешімімен тағайындалады. Өз қызметіне кірісерде судьялар ант береді. Әділсотты жүзеге асыру кезінде барлық судьялардың құқықтары тең және мәртебелері бірдей

болып есептеледі. Олар мемлекеттік не мемлекетаралық органдар мен ұйымдардың, коммерциялық құрылымдардың, саяси партиялар мен қозғалыстардың, сондай-ақ аумақтардың, ұлттардың, халықтардың, әлеуметтік және діни топтардың және жекелеген адамдардың мүдделерін өкіл ете алмайды.

Бүгінгі күні Соттың құрамына бес мемлекеттен он судья кіреді. Соттың қызметіне оның Төрағасы басшылық етеді. Төрағаның орынбасарлары болады. Соттың Төрағасы мен оның орынбасарлары судьялардың ішінен Соттың Регламентіне сәйкес сайланады және Жоғарғы Еуразиялық экономикалық кеңеспен бекітіледі. Соттың төрағасы мен оның орынбасары бір мүше мемлекеттің азаматтары бола алмайды. Олар өз өкілеттіктерін үш жыл бойы атқарады.

Бүгінгі күні Жоғарғы Еуразиялық экономикалық кеңестің 23 желтоқсан 2014 жылғы № 104 шешімімен Соттың төрағасы болып Ресей азаматы А.А. Федорцов, оның орынбасары болып Қазақстан азаматы – Ж.Н. Байшев тағайындалды [3].

ЕАЭО Соты қызметінің құқықтық негізі болып келесі құжаттар табылады:

1) Астана Шарты және оның ажырамас бөлігі – ЕАЭО Сотының Статуты;

2) Астана шартын жүзеге асыру шеңберінде қабылданған Жоғарғы Еуразиялық экономикалық кеңестің шешімдері, әсіресе, келесілер:

- «Еуразиялық экономикалық одақ Сотына жүгіну кезінде шаруашылық субъектілерімен төленген баждың мөлшерін, төлеу валютасын, қабылдау, пайдалану және қайтарып беру тәртібін анықтау туралы» Жоғарғы Еуразиялық экономикалық кеңестің 10 қазан 2014 жылғы №85 Шешімі [4];

- «Еуразиялық экономикалық одақ Сотының Регламентін бекіту туралы» Жоғарғы Еуразиялық экономикалық кеңестің 23 желтоқсан 2014 жылғы №101 Шешімі [5];

- «Нысанасы арнайы қорғау, демпингке қарсы және өтемдік шаралар мәселелері болып табылатын дауларды қарастыру шеңберінде Еуразиялық экономикалық одақ Сотымен құрылатын мамандандырылған топтардың сарапшылары қызметіне төлеу тәртібі туралы» Жоғарғы Еуразиялық экономикалық кеңестің 23 желтоқсан 2014 жылғы №102 Шешімі [6].

ЕАЭО Сотының құзыреті (Сот Статутының 39-51 тармақтары) біздер үшін өте маңызды мәселе. ЕАЭО Соты Астана шартының, Одақ шеңберіндегі халықаралық шарттардың және (немесе) Одақ органдары шешімдерінің жүзеге асырылу мәселелері бойынша туындайтын мәселелерді екі жағдайда қарастырады [7, С. 38-39]:

1) мүше-мемлекеттің өтініші бойынша:

- Одақ шеңберіндегі халықаралық шарттың немесе оның жекелеген ережелерінің Астана Шартына сәйкестігі туралы;

- басқа мүше мемлекеттің (мүше мемлекеттердің) Астана Шартын, Одақ шеңберіндегі халықаралық шарттарды және (немесе) Одақ органдарының шешімдерін, сондай-ақ көрсетілген халықаралық шарттардың және (немесе) шешімдердің жекелеген ережелерін сақтау туралы;

- Комиссия шешімінің немесе оның жекелеген ережелерінің Астана Шартына, Одақ шеңберіндегі халықаралық шарттарға және (немесе) Одақ органдарының шешімдеріне сәйкестігі туралы;

- Комиссия әрекетін (әрекетсіздігін) даулау туралы;

2) шаруашылық субъектісінің өтініші бойынша:

- кәсіпкерлік және өзге де экономикалық қызмет аясындағы шаруашылық субъектісінің құқықтары мен заңды мүдделерін тікелей қозғайтын Комиссия шешімінің немесе оның жекелеген ережелерінің Астана шартына және (немесе) Одақ шеңберіндегі халықаралық шарттарға сәйкестігі туралы, егер мұндай шешім әлде оның жекелеген ережелері Астана шартымен және (немесе) Одақ шеңберіндегі халықаралық шарттармен берілген шаруашылық субъектісінің құқықтары мен заңды мүдделерінің бұзылуына алып келсе;

- кәсіпкерлік және өзге де экономикалық қызмет аясындағы шаруашылық субъектісінің құқықтары мен заңды мүдделерін тікелей қозғайтын Комиссияның әрекетін (әрекетсіздігін) даулау туралы, егер мұндай әрекет (әрекетсіздік) Астана шартымен және (немесе) Одақ шеңберіндегі халықаралық шарттармен берілген шаруашылық субъектісінің құқықтары мен заңды мүдделерінің бұзылуына алып келсе.

Шаруашылық субъектісі болып мүше-мемлекеттің немесе үшінші мемлекеттің заңнамасына сәйкес тіркелген заңды тұлға, әлде мүше-мемлекеттің немесе үшінші мемлекеттің заңнамасына сәйкес жеке кәсіпкер ретінде тіркелген жеке тұлға табылады.

Мүше-мемлекеттер Соттың құзыретіне Астана шартымен, Одақ шеңберіндегі шарттармен, Одақтың үшінші тараппен жасалған халықаралық шарттарымен немесе мүше мемлекеттер арасындағы өзге де халықаралық шарттармен Сотта қарастырылуы тікелей көзделген басқа да дауларды жатқыза алады.

Дауды шешу бойынша Сот құзыретінің болуы мәселесі Соттың өзімен шешіледі. Дауды қарастыру құзыретінің болуын анықтау кезінде Сот Астана шартын, Одақ шеңберіндегі халықаралық шарттарды және (немесе) Одақтың үшінші тараппен жасалған халықаралық шартын басшылыққа алады.

Одақ органдарына Астана шартында және (немесе) Одақ шеңберіндегі басқа халықаралық шарттарда тікелей көзделген өкілеттіктерден басқа қосымша өкілеттіктер беру Соттың құзыретіне кірмейді. Өтініш білдіруші мәселені сотқа дейінгі тәртіппен кеңесулер, келіссөздер немесе Астана шартында және Одақ шеңберіндегі халықаралық шарттарда көзделген өзге де тәсілдер арқылы мүше-мемлекетке немесе Комиссияға алдын ала реттеу үшін ұсынбаса (Астана шартында тікелей қарастырылған жағдайларды есептемегенде), дау Соттың қарауына қабылданбайды.

Егер мүше-мемлекет немесе Комиссия өтініш білдірушінің өтініші түскен күннен бастап 3 ай ішінде мәселені сотқа дейінгі тәртіппен шешуге шара қабылдмаса, дауды қарастыру туралы өтініш Сотқа жолдана алады.

Дауға қатысушылардың өзара келісуі бойынша дау Соттың қарауына аталған мерзімнің аяқталуына дейін беріле алады.

Сот мүше-мемлекеттің немесе Одақ органының өтініші бойынша Астана шартының, Одақ шеңберіндегі халықаралық шарттардың және Одақ органдары шешімдерінің ережелерін, сондай-ақ Одақ органдарының және Соттың қызметкерлері мен лауазымды адамдарының өтініштері бойынша еңбек құқықтық қатынастарға байланысты Астана шартының, Одақ шеңберіндегі халықаралық шарттардың және Одақ органдары шешімдерінің ережелерін түсіндіреді.

Соттың түсіндіруі консультативтік қорытынды беру арқылы жүзеге асырылады және мүше мемлекеттерді халықаралық шарттарды бірігіп талқылау құқығынан айырмайды.

Егер Одақтың үшінші тараппен жасалған халықаралық шартында көзделген болса, Сот мұндай шарттың ережелерін түсіндіреді.

Мүше-мемлекеттің атынан дауды қарастыру немесе түсіндіру туралы өтінішпен жүгіну мүше мемлекеттің уәкілетті органдарымен және ұйымдарымен жүзеге асырылады, мұндай уәкілетті органдар мен ұйымдардың тізімін әрбір мүше мемлекеттің өзі анықтайды және Сотқа дипломатиялық арналар арқылы жолдайды.

Сот әділдігін жүзеге асыру кезінде ЕАЭО Соты келесі қайнар көздерді басшылыққа алады:

1) халықаралық құқықтың жалпы танылған қағидалары мен нормаларын;

2) Астана шартын, Одақ шеңберіндегі халықаралық шарттарды және дауға қатысушы елдердің өзге де халықаралық шарттарын;

3) Одақ органдарының шешімдері мен ұйғарымдарын;

4) құқықтық норма ретінде танылған жалпыға бірдей практиканың дәлелі ретінде халықаралық әдет-ғұрыпты.

Дауларды шешуге, түсіндіруге және талқылауға қатысты Астана шартының, Одақ шеңберіндегі халықаралық шарттардың және Одақтың үшінші тараппен жасалған халықаралық шарттардың ережелері Статутқа қайшы келмейтін жағынан ғана қолданылады.

Сот әділдігінің қағидаларына келмек болсақ, ЕАЭО Соты сот өндірісін келесі қағидаларға сүйеніп іске асырады:

- соттардың тәуелсіздігі;
- сот үдерісінің жариялылығы;
- көпшілділік;
- дау тараптарының теңдігі;
- бәсекелестік;
- алқалылық.

Сот өндірісі қағидаларының жүзеге асырылу тәртібі Регламентпен реттеледі.

Соттың құрамдары (Сот Статутының 70-81 тармақтары). Істер Соттың Үлкен алқасы (коллегиясы), Сот алқасы (коллегия) және Соттың Апелляциялық палатасы құрамында қарастырылады.

Соттың Үлкен алқасы (коллегиясы) дауларды шешу туралы істерді Статуттың 39 тармағының 1 тармақшасында көзделген жағдайларда қарастырады. Бұл тармақшада ЕАЭО Соты Астана шартының, Одақ шеңберіндегі халықаралық шарттардың және (немесе) Одақ органдары шешімдерінің жүзеге асырылу мәселелері бойынша туындайтын мәселелерді келесі жағдайда қарастырады делінген, атап айтқанда: 1) мүше-мемлекеттің өтініші бойынша:

- Одақ шеңберіндегі халықаралық шарттың немесе оның жекелеген ережелерінің Астана Шартына сәйкестігі туралы;
- басқа мүше мемлекеттің (мүше мемлекеттердің) Астана Шартын, Одақ шеңберіндегі халықаралық шарттарды және (немесе) Одақ органдарының шешімдерін, сондай-ақ көрсетілген халықаралық шарттардың және (немесе) шешімдердің жекелеген ережелерін сақтау туралы;
- Комиссия шешімінің немесе оның жекелеген ережелерінің Астана Шартына, Одақ шеңберіндегі халықаралық шарттарға және (немесе) Одақ органдарының шешімдеріне сәйкестігі туралы;
- Комиссия әрекетін (әрекетсіздігін) даулау туралы.

Регламентпен қарастырылған процедуралық мәселелер, сондай-ақ түсіндіру туралы істер Соттың Үлкен Алқасының отырыстарында қарастырылады және оның құрамына Соттың барлық судьялары кіреді. Соттың Үлкен алқасының отырысы Соттың барлық судьялары қатысқан жағдайда ғана заңды деп есептеледі.

Сот алқасы (коллегиясы) дауларды шешу туралы істерді Статуттың 39 тармағының 2 тармақшасында көзделген жағдайларда қарастырады. Яғни, ЕАЭО Соты Астана шартының, Одақ шеңберіндегі халықаралық шарттардың және (немесе) Одақ органдары шешімдерінің жүзеге асырылу мәселелері бойынша туындайтын мәселелерді келесі жағдайда қарастырады делінген, атап айтқанда:

2) шаруашылық субъектісінің өтініші бойынша:

- кәсіпкерлік және өзге де экономикалық қызмет аясындағы шаруашылық субъектісінің құқықтары мен заңды мүдделерін тікелей қозғайтын Комиссия шешімінің немесе оның жекелеген ережелерінің Астана шартына және (немесе) Одақ шеңберіндегі халықаралық шарттарға сәйкестігі туралы, егер мұндай шешім әлде оның жекелеген ережелері Астана шартымен және (немесе) Одақ шеңберіндегі халықаралық шарттармен берілген шаруашылық субъектісінің құқықтары мен заңды мүдделерінің бұзылуына алып келсе;

- кәсіпкерлік және өзге де экономикалық қызмет аясындағы шаруашылық субъектісінің құқықтары мен заңды мүдделерін тікелей қозғайтын Комиссияның әрекетін (әрекетсіздігін) даулау туралы, егер мұндай әрекет (әрекетсіздік) Астана шартымен және (немесе) Одақ шеңберіндегі халықаралық шарттармен берілген шаруашылық субъектісінің құқықтары мен заңды мүдделерінің бұзылуына алып келсе.

Сот алқасының құрамына әр мүше мемлекеттен бір судьядан кезекпен кіргізіледі. Сот алқасының отырысы әр мүше мемлекеттен бір судьядан қатысқан жағдайда ғана заңды деп есептеледі.

Сот алқасының шешімдеріне шағым келтіру туралы өтініштер Соттың *Апелляциялық палата* құрамында қарастырылады. Соттың Апелляциялық палатасының құрамына Сот алқасының шешіміне шағым келтіруге негіз болған істің қаралуына қатыспаған судьялар кіреді. Соттың Апелляциялық палатасының отырысы әр мүше мемлекеттен бір судьядан қатысқан жағдайда ғана заңды деп есептеледі.

Соттың аппараты (Сот Статутының 22-38 тармақтары). Соттың қызметін оның Аппараты қамтамасыз етеді. Аппарат құрылымына судьялардың хатшылықтары және Сот Хатшылығы кіреді. Судьяның хатшылығы оның кеңесшісі мен көмекшісінен құралады.

Сот қызметінің құқықтық, ұйымдық, материалдық-техникалық және өзге де қамсыздандырылуы Сот Хатшылығымен жүзеге асырылады.

Сот Хатшылығының құрылымы мен саны Жоғарғы Еуразиялық экономикалық кеңеспен бекітіледі. Соттың Хатшылығын оның басшысы басқарады. Сот Хатшылығы басшысының екі орынбасары болады. Сот Хатшылығының басшысы мен оның екі орынбасары Соттың лауазымды

адамдары болып есептеледі. Олардың қызметке тағайындалуы мен қызметтен босатылуы Статутқа сәйкес жүзеге асырылады.

1.2 Еуразиялық экономикалық одақ Сотының актілері

Еуразиялық экономикалық одақ Соты Статутының VII-тарауы «Соттың актілері» деп аталады (95-117 тармақтар).

Сол сияқты ЕАЭО Соты Регламентінің IX тарауы да (77-87 баптар) «Соттың актілері» деп аталады [8].

Осы екі негізгі құжатта ЕАЭО Сотының актілері жөнінде толық ақпарат бар, сондықтан да, ең алдымен, осы құжаттардың тиісті ережелеріне шолу жасап шығу керек.

Аталған екі құжаттың арақатынасына келсек, 88 баптан тұратын Соттың Регламенті ЕАЭО туралы Шартпен бекітілген Сот Статутының кеңейтілген және толықтырылған нұсқасы болып табылатынын айтып кету керек [9].

Сот Регламентінің «Анықтамалар» деп аталатын 1-бабына сәйкес:

- «Соттың акті» – ол, Соттың шешімі, Соттың консультативтік қорытындысы немесе Соттың қаулысы;

- «Соттың шешімі» – Сот Статутының 104-110 тармақтарынды көзделген істерді қарастыру нәтижелері бойынша шығарылатын Соттың акті;

- «Соттың консультативтік қорытындысы» – түсіндірін беру туралы өтінішті қарастыру нәтижелері бойынша қабылданатын Соттың акті;

- «Соттың қаулысы» – Сот қызметінің процедуралық мәселелері бойынша сот өндірісін жүргізу барысында шығарылатын Соттың акті.

Сонымен, Соттың шығаратын үш түрлі акті болады: шешім, консультативтік қорытынды және қаулы.

Сот Статутының 95 тармағына сай Регламентпен белгіленген мерзім ішінде ЕАЭО Соты Сот қызметінің процедуралық мәселелері бойынша **қаулылар** қабылдайды, олардың ішінде:

1) өтінішті өндіріске қабалдау немесе қабылдамау туралы;

2) іс бойынша өндірісті кідірту (уақытша тоқтату) немесе қайта жалғастыру туралы;

3) іс бойынша өндірісті тоқтату туралы.

Сот Регламентінің 84 бабы бойынша Сот қаулысының екі түрі болады:

1) Соттың жеке дара акті ретінде шығарылатын қаулы. Ол Соттың кеңесу бөлмесінде шығарылуы тиіс және Регламенттің Сот шешімдеріне қоятын талаптарға сәйкес болуы керек;

2) хаттамалалық қаулы. Сот мәжілісінің залында шығарыла береді, ауызша жарияланады және сот мәжілісінің хаттамасына енгізіледі.

Сот қаулысының қай түрі болса да, олар соңғы шешім ретінде шағымдануға жатпайды.

Қаулылардың аталған екі түрінің, яғни жеке дара және хаттамалық қаулылардың айырмашылығын процедуралық жағынан ғана өткізуге болады деп есептейміз.

Бұған қоса, ЕАЭО Соты қаулылардың тағы бір түрін қабылдайды, олар дауға қатысушы тараптың өтініші бойынша қабылданатын Сот шешімін түсіндіретін қаулы. Қаулылардың бұл түрінің болуы Сот Статутының 117 тармағында көрсетілген. Ол тармақта дауға қатысушы тараптардың негізделген өтініші бойынша Сот шешімі Соттың өзімен түсіндіріліп беріле алады, бірақ мұндай түсіндіру кезінде шешімнің мәні мен мазмұны өзгермеуі тиіс делінген.

Мұндай қаулыларға қойылатын талаптар «Сот шешімін түсіндіріп беру» деп аталатын Сот Регламентінің 87 бабында бекітілген. Шешімді түсіндіру туралы Сот қаулысы шешімді шығарған Сот құрамымен қабылдануы тиіс. Шешімді түсіндіру барысында оның мәні мен мазмұны өзгертілмеуі керек. Мұндай қаулы өтініш түскен күннен бастап 30 күнтізбелік күн ішінде шығарылуы тиіс. Сот шешімін түсіндіру туралы қаулының көшірмесі тараптарға, сондай-ақ Сот шешімі жолданған мүдделі дауға қатысушыларға жіберіледі.

ЕАЭО Соты актілерінің екінші түрі консультативтік қорытындылар. Олар, Сот Статутының 96 тармағына сәйкес Сотқа түсіндіру туралы өтініш түскен күннен бастап 90 күннен кешіктірілмей шығарылуы тиіс. Статуттың 98 тармағына сай түсіндіру туралы өтініш бойынша қабылданатын консультативтік қорытынды ұсынымдық сипатта болады, яғни оның міндеттеуші күші болмайды.

Сот Регламентінің 85 бабы Соттың консультативтік қорытындыларына арналған. Мұндай қорытындылар дауыстардың көпшілігімен ашық дауыс беру арқылы қабылданады және оған барлық судьялар қол қояды. Төрағалық етуші судья соңғы болып дауыс береді. Судьялар дауыс беруден бас тарту құқығына ие емес.

Қабылданған консультативтік қорытынды өтініш берушіге жолданады. Соттың консультативтік қорытындылары Одақ органдары актілерін аудару үшін белгіленген тәртіпте мүше мемлекеттердің мемлекеттік тілдеріне аударылады және Соттың ресми сайтында орналастырылады.

ЕАЭО Соты актілерінің ең маңыздысы оның шешімдері. ЕАЭО Соты Статутының 96 тармағына сәйкес Сотқа өтініш түскеннен кейін 90 күннен кешіктірілмей дауды қарастыру нәтижесінде шешім шығарылады. Статуттың 97 тармағы бойынша 90-күндік мерзім Регламентте көзделген жағдайларда ұзартылуы мүмкін.

ЕАЭО Статутының 101-103 тармақтарына сәйкес Сот шешімі берілген өтініштегі мәселелер шегінен шықпауы тиіс, Одақ құқығы мен мүше мемлекеттер заңнамасының қолданыстағы нормаларын өзгертпеуі және жокка шығармауы керек, сондай-ақ жаңа нормалар шығармауы қажет. Сол сияқты Статуттың 111-113 тармақтарының ережелеріне нұқсан келтірместен дауға қатысушылар Сот шешімін орындаудың нысаны мен тәсілін дербес түрде анықтайды.

ЕАЭО Сотының шығаратын шешімдерінің екі түрі бар:

1) Статуттың 39-бабының 1-тармағымен көзделген дауларды қарастыру нәтижесінде шығарылатын шешімдер. Олар дауға қатысушылармен орындалуға міндетті шешімдер (99 тармақ);

2) Статуттың 39-бабының 2-тармағымен көзделген дауларды қарастыру нәтижесінде шығарылатын шешімдер. Олар Комиссиямен орындалуға міндетті шешімдер (100 тармақ).

Статуттың 39-бабының 1-тармағында былай делінген: ЕАЭО Соты Астана шартының, Одақ шеңберіндегі халықаралық шарттардың және (немесе) Одақ органдары шешімдерінің жүзеге асырылу мәселелері бойынша туындайтын мәселелерді келесі жағдайда қарастырады:

1) мүше-мемлекеттің өтініші бойынша:

- Одақ шеңберіндегі халықаралық шарттың немесе оның жекелеген ережелерінің Астана Шартына сәйкестігі туралы;

- басқа мүше мемлекеттің (мүше мемлекеттердің) Астана Шартының, Одақ шеңберіндегі халықаралық шарттарды және (немесе) Одақ органдарының шешімдерін, сондай-ақ көрсетілген халықаралық шарттардың және (немесе) шешімдердің жекелеген ережелерін сақтау туралы;

- Комиссия шешімінің немесе оның жекелеген ережелерінің Астана Шартына, Одақ шеңберіндегі халықаралық шарттарға және (немесе) Одақ органдарының шешімдеріне сәйкестігі туралы;

- Комиссия әрекетін (әрекетсіздігін) даулау туралы.

Статуттың 39-бабының 2-тармағы бойынша Сот Астана шартының, Одақ шеңберіндегі халықаралық шарттардың және (немесе) Одақ органдары шешімдерінің жүзеге асырылу мәселелері бойынша туындайтын мәселелерді келесі жағдайда қарастырады:

2) шаруашылық субъектісінің өтініші бойынша:

- кәсіпкерлік және өзге де экономикалық қызмет аясындағы шаруашылық субъектісінің құқықтары мен заңды мүдделерін тікелей қозғайтын Комиссия шешімінің немесе оның жекелеген ережелерінің Астана шартына және (немесе) Одақ шеңберіндегі халықаралық шарттарға сәйкестігі туралы, егер мұндай шешім әлде оның жекелеген ережелері Астана шартымен және (немесе) Одақ шеңберіндегі

халықаралық шарттармен берілген шаруашылық субъектісінің құқықтары мен заңды мүдделерінің бұзылуына алып келсе;

- кәсіпкерлік және өзге де экономикалық қызмет аясындағы шаруашылық субъектісінің құқықтары мен заңды мүдделерін тікелей қозғайтын Комиссияның әрекетін (әрекетсіздігін) даулау туралы, егер мұндай әрекет (әрекетсіздік) Астана шартымен және (немесе) Одақ шеңберіндегі халықаралық шарттармен берілген шаруашылық субъектісінің құқықтары мен заңды мүдделерінің бұзылуына алып келсе.

Көріп отырғанымыздай, ЕАЭО Соты шешімдерінің бірінші түрі мүше-мемлекеттің өтініші бойынша қарастырылған іс бойынша шығарылса, екінші түрі шаруашылық субъектісінің өтініші бойынша шығарылады. Сонымен қатар, ЕАЭО Соты шешімінің бірінші түрі мүше-мемлекеттің басқа мүше мемлекетке (мүше мемлекеттерге) немесе Комиссияға қарсы өтініші бойынша қабылдана, екінші түрі шаруашылық субъектісінің Комиссияға қарсы өтініш бойынша қабылданады. Бұл ЕАЭО Соты шешімдерінің субъектілер бойынша айырмашылығы.

Екіншіден, ЕАЭО Соты шешімдерінің процедуралық мәселелер бойынша айырмашылығы бар. Яғни, ЕАЭО Соты шешімдерінің бірінші түрі Соттың Үлкен алқасымен қарастырылса (оның құрамына барлық судьялар кіреді), екінші түрі - Сот алқасымен қарастырылады (оның құрамына судьялардың жартысы ғана, әр елден бір судьядан кіреді).

Үшіншіден, ЕАЭО Соты шешімдерінің құқықтық салдары бойынша да айырмашылығы бар. Яғни, Сот шешімдерінің бірінші түрі - Үлкен алқамен қарастырылған істер шағымдануға жатпайды (оларға шағым келтіруге болмайды), ал шешімдердің екінші түріне - Сот алқасымен қарастырылған істерге Апелляциялық палатаға шағым келтіруге болады.

Сот шешімдерінің бірінші түрінің өзін екіге бөліп қарастыруға болады. Біріншісі, Одақ шеңберіндегі халықаралық шарттың немесе оның жекелеген ережелерінің Астана шартына сәйкестігі туралы мүше-мемлекеттің өтініші бойынша Үлкен алқамен істі қарастыру нәтижесінде ЕАЭО Соты екі түрлі шешім шығара алады (104 тармақ):

1) Одақ шеңберіндегі халықаралық шарттың немесе оның жекелеген ережелерінің Астана шартына сәйкестігі туралы;

2) Одақ шеңберіндегі халықаралық шарттың немесе оның жекелеген ережелерінің Астана шартына сәйкес еместігі туралы.

Екінші жағдайда, Астана шартының, Одақ шеңберіндегі халықаралық шарттарды және (немесе) Одақ органдары шешімдерін басқа, сондай-ақ олардың жекелеген ережелерін мүше-мемлекеттің (мемлекеттердің) сақтауы туралы мүше-мемлекеттің өтініші негізінде істі қарастыру нәтижелері бойынша Соттың Үлкен алқасы келесі шешімдер шығара алады (105 тармақ):

1) мүше-мемлекеттің (мемлекеттердің) Астана шартын, Одақ шеңберіндегі халықаралық шарттарды және (немесе) Одақ органдары шешімдерін, сондай-ақ олардың жекелеген ережелерін сақтау фактісі туралы;

2) мүше-мемлекеттің (мемлекеттердің) Астана шартын, Одақ шеңберіндегі халықаралық шарттарды және (немесе) Одақ органдары шешімдерін, сондай-ақ олардың жекелеген ережелерін сақтамау фактісі туралы.

Комиссия шешімінің немесе оның жекелеген ережелерінің Астана шартына, Одақ шеңберіндегі халықаралық шарттарға және (немесе) Одақ органдары шешімдеріне сәйкестігі туралы мүше-мемлекеттің өтініші бойынша істі қарастыру нәтижесінде Соттың Үлкен алқасы келесі шешімдер шығара алады:

1) Комиссия шешімінің немесе оның жекелеген ережелерінің Астана шартына, Одақ шеңберіндегі халықаралық шарттарға және (немесе) Одақ органдары шешімдеріне сәйкес еместігі туралы;

2) Комиссия шешімінің немесе оның жекелеген ережелерінің Астана шартына, Одақ шеңберіндегі халықаралық шарттарға және (немесе) Одақ органдары шешімдеріне сәйкестігі туралы (Статуттың 106 тармағы).

Жоғарыдағыға ұқсас жағдай - мүше-мемлекеттің өтініші негізінде Комиссия әрекетін (әрекетсіздігін) даулау туралы істерді қарастыру нәтижесінде Соттың Үлкен алқасы келесі шешімдер шығара алады (107 тармақ):

1) дауланатын әрекетті (әрекетсіздікті) Астана шартына және (немесе) Одақ шеңберіндегі халықаралық шарттарға сәйкес еместігі туралы;

2) дауланатын әрекетті (әрекетсіздікті) Астана шартына және (немесе) Одақ шеңберіндегі халықаралық шарттарға сәйкестігі туралы;

Соттың Үлкен алқасы шығарған шешімдерге қатысты талаптарды Статуттың 81 бабы белгілейді. Мұндай шешім соңғылық сипатына ие және шағым келтіруге рұқсат етілмейді. Ол шығарылған күнінен бастап күшіне енеді.

Жоғарыдағы жағдайлар мүше-мемлекеттердің өтініші негізінде қарастырылған істер бойынша ЕАЭО Сотының шешімдеріне қатысты болды. Енді шаруашылық субъектілерінің өтініштері негізінде қарастырылатын істерге қатысты шешімдерге де көңіл бөлейік.

Сонымен, Статуттың 108 тармағына сәйкес егер Комиссияның шешімі немесе оның жекелеген ережелері Астана шартымен және (немесе) Одақ шеңберіндегі халықаралық шарттармен шаруашылық субъектісінің кәсіпкерлік әлде өзге де экономикалық қызмет аясында берілген құқықтары мен заңды мүдделерін тікелей қозғайтын болса,

ондай субъекті Сотқа өтініш бере алады және мұндай өтініш негізіндегі істі қарастыру нәтижесінде ЕАЭО Сотының алқасы келесі шешімдер қабылдай алады:

1) Комиссия шешімін немесе оның жекелеген ережелерін Астана шартына және (немесе) Одақ шеңберіндегі халықаралық шарттарға сәйкес деп тану туралы;

2) Комиссия шешімін немесе оның жекелеген ережелерін Астана шартына және (немесе) Одақ шеңберіндегі халықаралық шарттарға сәйкес емес деп тану туралы.

Егер 108 тармақ Комиссия шешіміне қатысты болса, 109 тармақ Комиссияның әрекетіне (әрекетсіздігіне) қатысты құрастырылған. Сонымен, Комиссияның әрекетін (әрекетсіздігін) даулау туралы шаруашылық субъектісінің өтініші бойынша істі қарастыру нәтижесінде Сот алқасы келесі шешімдерді шығара алады:

1) Комиссияның дауланып отырған әрекетінің (әрекетсіздігінің) Астана шартына және (немесе) Одақ шеңберіндегі халықаралық шарттарға сәйкес еместігін және шаруашылық субъектісінің кәсіпкерлік әрі өзге де экономикалық қызмет аясындағы құқықтары мен заңды мүдделерін бұзатындығын тану туралы;

2) Комиссияның дауланып отырған әрекетінің (әрекетсіздігінің) Астана шартына және (немесе) Одақ шеңберіндегі халықаралық шарттарға сәйкестігін және шаруашылық субъектісінің кәсіпкерлік әрі өзге де экономикалық қызмет аясындағы құқықтары мен заңды мүдделерін бұзбайтындығын тану туралы

Статуттың 82 бабына сәйкес Сот алқасының шешімі Соттың шешімі болып табылады және оған Соттың Апелляциялық палатасына шағым келтірілмесе, шешім шығарылған күннен бастап он бес күн өткеннен кейін күшіне енеді.

Сонымен жоғарыда біз ЕАЭО Сотының Алқасымен және Үлкен алқасымен шығарылған шешімдерге тоқталдық. Енді ЕАЭО Сотының тағы бір шешімдерінің түріне, яғни ЕАЭО Сотының Апелляциялық палатасымен шығарылатын шешімдерге де тоқталып кетейік. Мұндай шешімдерге Сот Статутының 110 тармағы арналған. Айта кетейік, Апелляциялық палата тек шаруашылық субъектілерінің өтініштері негізінде қарастырылған істер бойынша Сот Алқасының шешімдеріне шағым түсірілген кезде іске кіріседі.

Сот Алқасы шешіміне шағым келтіру жөніндегі шаруашылық субъектісінің өтініші негізінде қарастырылған істің нәтижелері бойынша ЕАЭО Сотының Апелляциялық палатасы келесі шешімдердің біреуін қабылдайды:

1) Сот Алқасының шешімін өзгеріссіз қалдыру, ал шағым арызды қанағаттандырусыз қалдыру туралы;

2) Сот Алқасының шешімін толығымен не ішінара жою немесе оны өзгерту, Статуттың 108 және 109 тармақтарына сәйкес іс бойынша жаңа шешім шығару туралы.

Сот Регламентінің 83 бабына сәйкес Апелляциялық палатаның шешімі Соттың шешімі болып табылады, ол соңғылық сипатқа ие болады және оған шағым келтіруге болмайды.

Сөйтіп, ЕАЭО Сотының барлық шешімдерін қабылдайтын субъектісіне қарай үшке бөлуге болады: Сот Алқасымен, Соттың Үлкен Алқасымен және Апелляциялық палатамен қабылданатын шешімдер.

Соттың кез келген акті Соттың ресми бюллетенінде және Соттың ресми интернет-сайтында жариялануы тиіс.

Сонымен, біз осы бөлімше шеңберінде ЕАЭО Сотының қабылдайтын үш түрлі актілерін де қарастырып шықтық. Олар: қаулылар, консультативтік қорытындылар және шешімдер.

1.3 Еуразиялық экономикалық одақ Соты актілерінің процедуралық қырлары

ЕАЭО Соты актілерінің қабылдануына байланысты процедуралық мәселелері аса өзекті мәселе болып табылады. Сондықтанда оларға Соттың Регламенті мен Статуты ерекше көңіл бөлген. Аталған нормативтік құжаттар Сот шешімдеріне көбірек назар аударады және ол түсінікті де, өйткені Сот актілерінің ішінен көбірек кездесетіні және жиі қолданылатыны шешімдер болып отыр.

ЕАЭО Соты Регламентінің 77 бабы Сот шешімін қабылдау тәртібіне арналған. Соттың шешімі кеңесу бөлмесінде қабылдануы тиіс және шешімді қабылдау кезіндегі талқылаудың мазмұны, жекелеген судьялардың көзқарастары құпия болып табылады. Шешім дауыстардың көпшілігімен ашық дауыс беру арқылы қабылданады. Төрағалық етуші судья соңғы болып даусын береді. Дауыс беруден бас тартуға болмайды.

Егер шешім қабылдау кезінде жаңа жағдаяттарды анықтау немесе дауды қарастыру үшін маңызы бар дәлелдемелерді қосымша зерттеу, сондай-ақ сараптама жүргізу, маман шақыру қажет деп танылса, Сот өкпіндісінен ары қарай жалғастырады және ол жөнінде арнайы қаулы қабылдайды.

Регламенттің 78 бабы Соттың шешіміне қойылатын талаптарды белгілейді. Сот шешімі кіріспе, сипаттау, дәлелдеу және қорытындылы бөліктерден тұруы тиіс. Шешімнің кіріспе бөлімінде шешімнің қабылданған уақыты мен жері, шешім шығарған Соттың аталымы, оның құрамы, сот мәжілісінің хатшысы, даудың тараптары және дауды

қатысушы өзге де тұлғалар мен дауға мүдделі қатысушылар туралы мәліметтер, даудың заты көрсетілуі керек.

Шешімнің сипаттау бөлімінде талапкердің талаптары, жауапкердің қарсы пікірі немесе қойылған талаптарды мойындауы, талапкердің және дауға қатысушы өзге де тұлғалардың түсініктемелері, Сотпен анықталған даудың мән-жайлары көрсетіледі.

Шешімнің дәлелдеу бөлімінде Соттың басшылыққа алған құқық нормалары, Сот қорытындыларының негізделген дәлелдемелері және, мамандандырылған топтың қорытындысын қоса алғанда тиісті дәлелдемелерді Сотпен қабылдамау себептері көрсетіледі.

Сот шешімінің қорытынды бөлімінде Статуттың 104-110 тармақтарына сәйкес талапкердің талаптарын толық әлде ішінара қанағаттандыру немесе қанағаттандырудан бас тарту туралы Соттың түйіндемесі, бажды қайтару, шешімге шағым келтіру мерзімі мен тәртібі туралы ережелер белгіленеді.

Сот шешімі қисынды болуы керек, оның іштей қайшылықтары мен бір біріне сәйкес келмейтін ережелері болмауы тиіс. Шешімді қабылдауға қатысқан барлық судьялар оған қол қояды, солардың ішінде ерекше пікірі бар судьялардың да қолтаңбалары болуы тиіс.

Соттың шартты немесе баламалы шешімдеріне жол берілмейді.

Регламенттің 79 бабына сәйкес Соттың шешіміне әлде оның жекелеген ережелеріне келіспейтін судья Сот шешімін қабылдау кезінде өзінің ерекше пікірін жариялай алады. Мұндай судья Сот шешімін жария еткеннен кейін бес күннің ішінде өзінің ерекше пікірін жазбаша түрде беруі тиіс және ол істің материалдарына қосылып, жарияланады.

Сот шешіміне қол қойылғаннан кейін оны сот мәжілісінде төрағалық етуші судья немесе баяндаушы-судья жария етеді. Дауға қатысушы тұлғалардың біреуінің сот мәжілісінің залында болмауы шешімнің жария етілуіне кедергі жасамайды. Тараптардың өтініші бойынша немесе олардың болмауы кезінде шығарылған шешімнің тек қорытынды бөлігі ғана жария етілуі мүмкін. Ерекше пікірі бар судьялар жөнінде шешімді жария ету кезінде хабарланады. шешім жария етілгеннен кейін Сот оның көшірмесін тараптар мен дауда мүддесі бар тұлғаларға жолдайды және шешімді қабылдаған күннің ертесінен кешіктірмей шешімді Соттың ресми сайтында орналастырады. Егер істің материалдарына ерекше пікір қосылған болса, оның көшірмесі тараптарға және дауда мүддесі бар тұлғаларға жария еткен күннен бастап алты күн ішінде жолданады (Регламенттің 80 бабы).

Регламенттің 86 бабына сәйкес Сот тараптардың өтініші бойынша немесе өз бастамасымен Сот актісінде кездесетін техникалық қателерді түзетуге құқылы. Бірақ мұндай жағдайда актінің мазмұны өзгертілмеуі

керек. Мұндай түзету туралы тиісті қаулы шығарылуы тиіс және бұл қаулы Сот актісінің ажырамас бөлігіне айналады және істің материалдарына қосылады. Сот қаулысының көшірмесі тараптарға немесе олардың өкілдеріне, сондай-ақ Соттың актісі жіберілген өзге де тұлғаларға жолданады.

Статуттың 111-115 тармақтарында Сот шешімдерінің орындалуына қатысты маңызды ережелер бекітілген. 111 тармаққа сәйкес Астана шартына және (немесе) Одақ шеңберіндегі халықаралық шарттарға сәйкес келмейді деп танылған Комиссия шешімінің әлде оның жекелеген ережелерінің әрекеті Соттың тиісті шешімі күшіне енгеннен кейін де шешімнің Комиссиямен орындалу сәтіне дейін жалғаса береді. Комиссияның мұндай шешімі ақылға сыйымды, бірақ 60 күннен аспайтын мерзім ішінде Астана шартына және (әлде) Одақ шеңберіндегі халықаралық шарттарға сәйкес келтірілуі тиіс. Соттың шешімінде басқа да мерзім белгіленуі мүмкін.

Статуттың 112 тармағы бойынша дау тарапының негізделген өтінішіне сәйкес Астана шартына және (әлде) Одақ шеңберіндегі халықаралық шарттарға сәйкес келмейді деп Сотпен танылған Комиссия шешімінің әлде оның жекелеген ережелерінің әрекеті Сот шешімінің күшіне енген күнінен бастап Соттың бөлек шешімімен уақытша тоқтатылуы мүмкін.

113 тармаққа сай Комиссия ақылға сыйымды, бірақ 60 күннен аспайтын мерзімде Соттың шешімін орындауға міндетті.

Егер Соттың шешімі орындалмаса мүше-мемлекеттің шешімді орындауға қатысты қажетті шараларды қабылдау мақсатында Жоғарғы Еуразиялық экономикалық кеңеске жүгіну құқығы бар (114 тармақ).

Егер Комиссия шаруашылық субъектісіне қатысты Сот шешімін орындамаса, мұндай субъект шешімді орындау бойынша шаралар қабылдау туралы өтінішпен Сотқа жүгіне алады. Субъектінің өтініші бойынша Сот өтініш түскен күннен бастап 15 күн ішінде аталған мәселе бойынша шешім қабылдау үшін Жоғарғы еуразиялық экономикалық кеңеске жүгінеді (115 тармақ).

Қорытынды

ЕАЭО Сотының халықаралық құқықтық нормативтік құжаттары бойынша қабылдайтын актілерінің бірнеше түрі болады. Олар: қаулылар, консультативтік қорытындылар және шешімдер.

ЕАЭО Сотының қаулысы екі түрге бөлуге болады:

1) Соттың жеке дара акті ретінде шығарылатын қаулы. Ол Соттың кеңесу бөлмесінде шығарылуы тиіс және Регламенттің Сот шешімдерін қоятын талаптарына сәйкес болуы керек;

2) хаттамалалық қаулы. Сот мәжілісінің залында шығарыла береді, ауызша жарияланады және сот мәжілісінің хаттамасына енгізіледі.

Қаулылардың аталған екі түрінің, яғни жеке дара және хаттамалық қаулылардың айырмашылығын процедуралық жағынан ғана өткізуге болады деп есептейміз.

Бұған қоса, ЕАЭО Соты қаулылардың тағы бір түрін қабылдайды, олар дауға қатысушы тараптың өтініші бойынша қабылданатын Сот шешімін түсіндіретін қаулы. Қаулылардың бұл түрінің болуы Сот Статутының 117 тармағында көрсетілген. Ол тармақта дауға қатысушы тараптардың негізделген өтініші бойынша Сот шешімі Соттың өзімен түсіндіріліп беріле алады, бірақ мұндай түсіндіру кезінде шешімнің мәні мен мазмұны өзгермеуі тиіс делінген. Мұндай қаулыларға қойылатын талаптар «Сот шешімін түсіндіріп беру» деп аталатын Сот Регламентінің 87 бабында бекітілген.

Демек, *ЕАЭО Соты қаулылардың үш түрін қабылдай алады*: жеке дара қаулылар, хаттамалық қаулылар және Сот ісін түсіндіріп беретін қаулылар.

ЕАЭО Соты актілерінің екінші түрі консультативтік қорытындылар. Олар, Сот Статутының 96 тармағына сәйкес Сотқа түсіндіру (талқылау) туралы өтініш түскен күннен бастап 90 күннен кешіктірілмей шығарылуы тиіс. Статуттың 98 тармағына сай түсіндіру (талқылау) туралы өтініш бойынша қабылданатын консультативтік қорытынды ұсынымдық сипатта болады, яғни оның міндеттеуші күші болмайды.

ЕАЭО Сотының шығаратын шешімдері екіге бөлінеді:

1) Статуттың 39-бабының 1-тармағымен көзделген дауларды қарастыру нәтижесінде шығарылатын шешімдер. Олар дауға қатысушылармен орындалуға міндетті шешімдер (99 тармақ);

2) Статуттың 39-бабының 2-тармағымен көзделген дауларды қарастыру нәтижесінде шығарылатын шешімдер. Олар Комиссиямен орындалуға міндетті шешімдер (100 тармақ).

ЕАЭО Соты шешімдерінің бірінші түрі мүше-мемлекеттің өтініші бойынша қарастырылған іс бойынша шығарылса, екінші түрі шаруашылық субъектісінің өтініші бойынша шығарылады. Сонымен қатар, ЕАЭО Соты шешімінің бірінші түрі мүше-мемлекеттің басқа мүше мемлекетке (мүше мемлекеттерге) немесе Комиссияға қарсы өтініші бойынша қабылдана, екінші түрі шаруашылық субъектісінің Комиссияға қарсы өтініш бойынша қабылданады. Бұл ЕАЭО Соты шешімдерінің субъектілер бойынша айырмашылығы.

Екіншіден, ЕАЭО Соты шешімдерінің процедуралық мәселелер бойынша айырмашылығы бар. Яғни, ЕАЭО Соты шешімдерінің бірінші

түрі Соттың Үлкен алқасымен қарастырылса (оның құрамына барлық судьялар кіреді), екінші түрі - Сот алқасымен қарастырылады (оның құрамына судьялардың жартысы ғана, әр елден бір судьядан кіреді).

Үшіншіден, ЕАЭО Соты шешімдерінің құқықтық салдары бойынша да айырмашылығы бар. Яғни, Сот шешімдерінің бірінші түрі - Үлкен алқамен қарастырылған істер шағымдануға жатпайды (оларға шағым келтіруге болмайды), ал шешімдердің екінші түріне - Сот алқасымен қарастырылған істерге Апелляциялық палатаға шағым келтіруге болады.

ЕАЭО Сотының барлық шешімдерін қабылдайтын субъектісіне қарай үшке бөлуге болады: Сот Алқасымен, Соттың Үлкен Алқасымен және Апелляциялық палатамен қабылданатын шешімдер.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Договор о Евразийском экономическом союзе (Астана, 29 мая 2014 года) // http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31565247
2. Статут Суда Евразийского экономического союза. Приложение №2 к Договору о Евразийском экономическом союзе (Астана, 29 мая 2014 года) // http://www.translation-centre.am/pdf/Trans_ru/EVRAZES/Annex_2_ru.pdf
3. Суд Евразийского экономического союза // <https://ru.wikipedia.org/wiki>
4. Решение Высшего Евразийского экономического совета от 10 октября 2014 г. №85 «Об определении размера, валюты платежа, порядка зачисления, использования и возврата пошлины, уплаченной хозяйствующими субъектами при обращении в Суд Евразийского экономического союза» (г. Минск) (с изм. и доп. от 21.12.2015 г.) // http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31615698#pos=0;210
5. Решение Высшего Евразийского экономического совета от 23 декабря 2014 г. №101 «Об утверждении Регламента Суда Евразийского экономического союза» (г. Москва) // http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31643936#pos=0;105
6. Решение Высшего Евразийского экономического совета от 23 декабря 2014 г. № 102 «О порядке оплаты услуг экспертов специализированных групп, создаваемых Судом Евразийского экономического союза в рамках рассмотрения споров, предметом которых являются вопросы применения специальных защитных, антидемпинговых и компенсационных мер» // <http://www.garant.ru/products/ipo/prime/doc/70729364/?prime>
7. Евразийский экономический союз. Вопросы и ответы. Цифры и факты. – М., 2014. – 216 с.
8. Решение Высшего Евразийского экономического совета от 23.12.2014 N 101 «Об утверждении Регламента Суда Евразийского экономического союза» // http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_147365/
9. Елисеев А. Суд ЕАЭС: ограниченный в правах, строгий к заявителям и мало популярный // <http://www.academia.edu/13742019>

А. Савчук

ЭПШП И ЕАЭС: ИЗМЕНЕНИЯ В РЕГИОНАЛЬНОМ БАЛАНСЕ СИЛ И ПОСЛЕДСТВИЯ ДЛЯ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ

Abstract. In this article is made an attempt to consider possible changes in the Central Asian balance of power as a result of geopolitical transformations caused by implementation of two large-scale projects - Russia guided Eurasian Economic Union and Chinese «One Belt, One Road». The decreasing interest of the United States to the region and the uncertainty about implementation of the «New Silk Road» project have led to the creation of a qualitatively new geopolitical situation, where Russian and Chinese initiatives are crucial for the balance of power in Central Asia. In this regard, on the basis of an analysis of the key characteristics, goals and peculiarities of two projects, as well as participation or non-participation in them of the regional states, there were identified possible consequences for Central Asia and regional balance of power. Finally, author comes to the conclusion that comparing two projects, Chinese «One Belt, One Road» is more attractive and profitable for Central Asian states, while the attractiveness and effectiveness of the Eurasian Economic Union are arguable. At the same time, the competing nature of EPS and EAEC leads to the need to separate spheres of influence and interests of Russia and China in the region, in order to maintain a balance of power. So, China is gradually becoming a key economic partner for Central Asia, while Russia maintains leading positions in the region's politics and security.

На протяжении последних нескольких лет геополитическая конкуренция в Центральной Азии приобрела новый импульс, что вызвано рядом событий, оказывающих определяющее влияние на изменение баланса сил на обширном евразийском пространстве и в Центральной Азии в частности. К ряду этих событий, безусловно, можно причислить старт таких амбициозных и перспективных проектов как, Экономический пояс Шелкового пути, инициированный Китаем в 2013 году, и Евразийский экономический союз, возглавляемый Россией, учрежденный в 2015 году.

На фоне снижения интереса США к Центральной Азии после завершения активной фазы военной операции в Афганистане и закрытия военной базы в Манасе, а также сокращения финансовой помощи